

ADDENDUM

op het Rapport

**Commissie van Onderzoek
Wapeninzet Hawija**

Colofon

Uitgave

Commissie van Onderzoek Wapeninzet Hawija
januari 2026

Vormgeving & drukwerk

Pencilpoint | creatief in vorm & inhoud, Woerden

ADDENDUM

op het Rapport

**Commissie van Onderzoek
Wapeninzet Hawija**

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 Verantwoording en werkwijze.....	8
1.1 Inleiding	8
1.2 Beoordeling van een wapeninzet.....	8
1.3 Heropening onderzoek Commissie	9
1.4 Samenvatting Rapport Commissie van Onderzoek Wapeninzet Hawija ...	10
1.5 Uitvraag bronnen 2025	11
1.6 Opbouw Addendum.....	12
Hoofdstuk 2 Terugblik bronnen uitvraag 2^e BDA en volledig missiearchief. 16	16
2.1 Inleiding	16
2.2 Uitvraag BDA-videobeelden.....	18
2.3 Uitvraag missiearchief en reactie Defensie	20
2.4 Deelbevindingen	21
Hoofdstuk 3 Analyse videobeelden.....	26
3.1 Inleiding	26
3.2 Inhoud van de nieuw ontvangen video-opnamen.....	27
3.3 Vergelijking nieuw ontvangen video's met oorspronkelijk gearchiveerde video's.....	28
3.4 Verklaring montage	29
3.5 Hernieuwde analyse verklaringen betrokkenen.....	30
3.6 Deelbevindingen	33

Hoofdstuk 4 Analyse van MIVD-bronnen	38
4.1 Inleiding	38
4.2 Integriteit targetingproces	39
4.3 Analyse MIVD-bronnen	39
4.4 Deelbevindingen	41
 Hoofdstuk 5 Hernieuwde bevindingen, conclusies en aanbevelingen.....	44
5.1 Inleiding	44
5.2 Nieuwe feiten en inzichten	44
5.2.1 Video-opnamen 1 ^e en 2 ^e BDA	44
5.2.2 Inlichtingenpositie en MIVD	45
5.2.3 Archivering	46
5.3 Aangescherpte conclusies en aanbevelingen.....	47
5.3.1 Video-opnamen 1 ^e en 2 ^e BDA	47
5.3.2 Inlichtingenpositie	47
5.3.3 Waarheidsvinding en informatieplicht	48
 Bijlage	52

HOOFDSTUK 1

VERANTWOORDING EN WERKWIJZE

Hoofdstuk 1

Verantwoording en werkwijze

1.1 Inleiding

1. Op 27 januari 2025 publiceerde de Commissie van Onderzoek Wapeninzet Hawija (hierna ook: de Commissie) haar Rapport. Twee maanden later, op 24 maart 2025, verscheen in de Volkskrant een artikel onder de titel: *'De verdwenen beelden van Hawija: hoe een cruciale video over de catastrofale Nederlandse luchtaanval op Irak werd vernietigd'*. In het artikel noemde een anonieme hoge ambtenaar van Defensie het ongeloofwaardig dat videobeelden (gemaakt in de ochtend van 3 juni 2015) die de gevolgen toonden van de luchtaanval door Nederlandse F-16's op 2 juni 2015, waren vernietigd. De Commissie wist van het bestaan van die beelden op basis van bronnenonderzoek en de door de Commissie gehouden gesprekken met betrokkenen bij de wapeninzet boven Hawija. Die beelden waren gemaakt door een F-16 vlieger die in de vroege ochtend van 3 juni 2015 over het gebied was gevlogen waar de nachtaanval door twee Nederlandse F-16's was uitgevoerd. Het ministerie van Defensie had ten tijde van het onderzoek aan de Commissie meegedeeld dat deze specifieke opnamen waren 'beoordeeld als niet relevant om te bewaren' en de volgende dag waren 'overschreven'.
2. Op 27 maart 2025, drie dagen na de publicatie in de Volkskrant, belde de minister van Defensie de Commissievoorzitter met de mededeling dat de 'overschreven' F-16 beelden van de ochtend van 3 juni 2015, toch bewaard zijn gebleven en 'gevonden' zijn op de vliegbasis in Leeuwarden. De minister informeerde diezelfde dag ook de Tweede Kamer.

1.2 Beoordeling van een wapeninzet

3. De Commissie was uiterst onaangenaam getroffen door deze gang van zaken: ze had jarenlang om deze beelden gevraagd. De Commissie wilde deze beelden mede in haar onderzoek naar de oorzaak van de burgerdoden betrekken.
4. Tijdens een wapeninzet is het verplicht om een eerste beoordeling van de aanval te maken, een zogeheten *Battle Damage Assessment* (BDA), onder andere middels video-opnamen. Een BDA beoordeelt onder meer of de wapeninzet echt het beoogde militaire doel heeft uitgenomen en of er mogelijk nevenschade, al dan niet met burgerslachtoffers, is opgetreden die gemeld moet worden.¹ In alle fasen van het targetingproces tot en met het BDA aan toe, wordt getoetst of alle activiteiten conform de militaire regels en het humanitair oorlogsrecht (HOR) zijn uitgevoerd. Het HOR kent het beginsel proportionaliteit en dat legt een verbod op aanvallen waarvan de computerberekeningen vooraf laten zien dat neveneffecten buitensporig zijn in verhouding tot het concreet verwachte militair voordeel. Het beginsel van proportionaliteit in het HOR gaat ervan uit dat dood en letsel van burgers en schade aan burgerobjecten zoveel als mogelijk worden vermeden en beperkt, maar dat het onvermijdelijk is dat

¹ Zie voor een uitgebreide omschrijving het Rapport van de Commissie alinea 106. Een BDA geeft een tijdige en nauwkeurige schatting van de schade die voortvloeit uit de toepassing van een militaire geweldsaanwending. Het BDA, uitgevoerd na de geweldsaanwending, geeft antwoorden op de vragen: Heeft de geweldsaanwending het doel beïnvloed? Wat is de omvang van het effect op het niveau van doelwit zelf en op het niveau van de militaire missie? Is er aanvullende of nevenschade (burgerslachtoffers en/of materiële schade) die gemeld moet worden? Zijn de doelstellingen van de commandant behaald? Hoe worden de voor de aanval gebruikte inlichtingen beoordeeld? Welke inlichtingen levert het BDA op voor toekomstige aanbevelingen voor targeting?

er bij aanvallen op militaire doelen toch burgerslachtoffers kunnen vallen. Militairen dienen eerst zelf een beoordeling te maken van een wapeninzet en sturen na de wapeninzet alle relevante informatie middels een *After Action Report* (AAR) naar het Openbaar Ministerie dat op basis van die informatie beoordeelt of de uitvoering conform de regels is gegaan. Het Openbaar Ministerie is verplicht extra onderzoek in te stellen als er (vermoedens) van burgerslachtoffers zijn. Het OM heeft de Commissie destijds laten weten dat het AAR voor hen een instrument is om te kunnen bepalen of er nader (feiten) onderzoek zou moeten plaatsvinden. Alle detachementscommandanten kregen voor vertrek naar Jordanië een training van het Expertisecentrum Militair Strafrecht Openbaar Ministerie, over het invullen van het AAR. Daarbij bracht het Openbaar Ministerie na een uitspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, uitdrukkelijk de zaak Jaloud onder de aandacht (Rapport paragraaf 8.3). Door deze zaak moeten militairen indien er na een wapeninzet vermoedens zijn van burgerslachtoffers dit vermelden in het AAR, waarna het Openbaar Ministerie de verplichting heeft om een feitenonderzoek te starten.

5. Bij deze wapeninzet in Hawija was het effect van het bombardement heel anders dan van tevoren was berekend. Er zouden namelijk geen burgerslachtoffers bij vallen. De detachementscommandant verklaarde destijds bij de Commissie dat hij na het zien van de beelden van de aanval, gemaakt door de vliegers van de F-16's, meteen rekening hield met de mogelijkheid dat de mega secundaire explosie burgerslachtoffers had veroorzaakt (Rapport alinea 514). Hij deelde dit ook mee aan zijn contacten bij Defensie in Den Haag. In overleg werd afgesproken om onder andere met een extra vlucht boven het gebied zoveel mogelijk informatie te verzamelen. De nachtvlucht van de aanval heette destijds bij het ministerie van Defensie het 1^e BDA en de extra vlucht het 2^e BDA. Deze terminologie van beelden van het 1^e BDA en het 2^e BDA is ook in het Memorandum aan de Commandant der Strijdkrachten (CDS) van het interne onderzoek van Defensie² (hierna ook: Memorandum CDS) en in het onderzoek uit 2017 van het Openbaar Ministerie naar de aanval in Hawija, zo aangehouden.³
6. De videobeelden van het 2^e BDA waren voor de Commissie van belang voor de beantwoording van de centrale onderzoeksvraag die het toenmalige kabinet aan de Commissie had voorgelegd, namelijk te onderzoeken hoe het kon dat er bij de wapeninzet in Hawija burgers zijn gedood.

1.3 Heropening onderzoek Commissie

7. De Commissie bestaat bij het heropende onderzoek uit:
 - Mw. mr. W. Sorgdrager, voorzitter
 - Dhr. cdre-vlieger b.d. R.W. Reefman MA, lid
 - Mw. drs. N. de Groot, projectdirecteur/secretaris
 - Mw. drs. M.L. Henneman, onderzoeker en eindredacteur
 - Mw. N.M. van Heusden, secretariaat
8. Op 31 maart 2025 bekeek de Commissie bij het ministerie van Defensie voor het eerst de videobeelden van de ochtend van 3 juni, het zogenaamde 2^e BDA. De beelden laten zien dat niet alleen het doelwit, twee loodsen in de industriële zone, zijn weggevaagd maar veel meer. Zowel gebouwen uit de industriële zone als ook delen van naastgelegen woonwijken zijn vernietigd en beschadigd. Naar aanleiding

² Ministerie van Defensie, Memorandum aan de CDS en P-CDS van D-DOPS, 'Onderzoek CIVCAS melding 2 juni 2015 VBIED Facility', 30 juni 2016.

³ Officieel waren die ochtendbeelden geen BDA. De term BDA werd toen alleen gebruikt direct na een wapeninzet. Omdat in bronnen van Defensie de term 2^e BDA is gebruikt, houdt de Commissie in dit Addendum die term aan, net zoals dat in het Rapport om die reden gedaan is.

van deze eerste analyse heeft de Commissie op 2 april 2025 de minister per brief een aantal aangescherpte conclusies doen toekomen (zie bijlage). In die brief behield de Commissie zich het recht voor om het onderzoek eventueel te heropenen om zich te buigen over de vraag of er meer conclusies uit haar Rapport aanscherpingen en/of aanvullingen behoeften. Op 22 mei 2025 meldde de Commissie de minister van Defensie dat zij het onderzoek heropende en daarvan verslag zal uitbrengen in een Addendum op het eerdere Rapport.⁴ De Commissie heeft in het kader van de heropening daarna een hernieuwde uitvraag van specifieke bronnen gedaan.

9. Voor dit heropende onderzoek heeft de Commissie twee vragen geformuleerd:
 - a. Leveren de nieuwe bronnen nieuwe feiten op en andere inzichten?
 - b. Hebben deze andere feiten en inzichten gevolgen voor de door de Commissie gestelde bevindingen, conclusies en aanbevelingen in haar eerder uitgebrachte Rapport?
10. Om deze vragen te kunnen beantwoorden heeft de Commissie naast de nieuwe bronnen ook het reeds door de Commissie bij Defensie ingeleverde archief opnieuw geraadpleegd evenals de door de Commissie gemaakte interne thematische analyse van alle geaccordeerde gespreksverslagen met betrokkenen. Conform het gespreksprotocol zijn deze geaccordeerde verslagen vier weken na eindpublicatie van het Rapport vernietigd.⁵ Dat geldt ook voor vertrouwelijke e-mailcorrespondentie.

1.4 Samenvatting Rapport Commissie van Onderzoek Wapeninzet Hawija⁶

11. Het Rapport Commissie van Onderzoek Wapeninzet Hawija beschrijft de inzet van de Nederlandse luchtmacht boven Irak en Syrië. Nederland maakte op het moment van het bombardement in Hawija deel uit van een internationale coalitie van landen die middels luchtaanvallen ISIS⁷ daar probeerde te verdrijven. Deze operatie heette *Operation Inherent Resolve* (hierna ook: OIR).
12. Het Rapport beschrijft gedetailleerd hoe de Nederlandse wapeninzet in de nacht van 2 op 3 juni 2015 tegen een ISIS-faciliteit in Hawija, waar gepantserde zelfmoordvoertuigen (VBIED)⁸ werden vervaardigd, is verlopen. Pas in 2019 werd bekend dat Nederland deze aanval had uitgevoerd en dat daarbij tenminste 70 burgers zijn omgekomen. De Tweede Kamer vroeg herhaaldelijk om opheldering over de omstandigheden en de gevolgen van de aanval in Hawija. Het kabinet heeft jarenlang verzuimd aan de Staten-Generaal te melden dat door de Nederlandse wapeninzet burgers zijn omgekomen. In mei 2020 nam de Tweede Kamer unaniem de motie Belhaj aan waarin de regering werd verzocht een onderzoek in te stellen naar de luchtaanval in Hawija. In november van dat jaar besloot het toenmalige kabinet een onderzoek te laten doen door een Commissie. Het kabinet gaf de Commissie van Onderzoek Wapeninzet Hawija de volgende opdracht:
 - a) te onderzoeken hoe het kon dat er bij de wapeninzet in Hawija burgerslachtoffers zijn gevallen; en
 - b) te onderzoeken welke lessen voor de toekomst naar aanleiding hiervan te trekken zijn.

⁴ Brief Commissie aan minister van Defensie, 22 mei 2025.

⁵ Rapport van de Commissie, bijlage 2 'Onderzoeks- en Gespreksprotocol'.

⁶ Zie voor de volledige samenvatting van het Rapport: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/01/28/rapport-commissie-van-onderzoek-wapeninzet-hawija>.

⁷ ISIS of ISIL staat voor Islamitische Staat in Irak en al-Sham.

⁸ *Vehicle Borne Improvised Explosive Device*.

13. De hoofdconclusie van de Commissie luidde dat bij de aanval op het ISIS-doelwit in Hawija, loodsen met (zelfmoord-) bomauto's, de aanwezigheid van een grote hoeveelheid springstof onopgemerkt is gebleven door de inlichtingendiensten. Door dit gebrek aan inlichtingen zijn er tenminste 70 burgers gedood. Dit aantal was zo hoog omdat het bombardement had plaatsgevonden in bewoond gebied en omdat de grote hoeveelheid aanwezige springstof in de gebombardeerde loodsen een secundaire explosie had veroorzaakt tot ver buiten het beoogde doelwit.
14. Tevens trekt de Commissie de conclusie dat zowel bij de Nederlandse als bij de Amerikaanse militairen bekend had moeten zijn dat in de zogeheten industriële zone in Hawija, gewerkt als ook gewoond werd. Op het moment van de wapeninzet was het aantal inwoners in deze industriële zone zelfs hoger vanwege vluchtelingen die daar gehuisvest waren. Voor de verantwoordelijke Amerikaanse commandant zijn de beperkte hoeveelheid inlichtingeninformatie en de nabijgelegen woonwijk geen reden geweest om af te zien van de wapeninzet. De Commissie concludeert dat de commandant daarmee bewust een risico heeft genomen. Het doelwit en de potentiële impact die ISIS met de VBIED's kon veroorzaken in Irak waarbij dikwijls veel (burger)doden en slachtoffers vielen, was voor de commandant van zwaarwegend belang om dit militaire doelwit uit te nemen.
15. De Commissie concludeert dat de Nederlandse militairen die de wapeninzet moesten beoordelen destijds zorgvuldig hebben gehandeld door de wapeninzet van 21:00 uur naar middernacht te verplaatsen. Wel oordeelt de Commissie dat de Nederlandse bezetting op het commandocentrum van de luchtaanvallen, het CAOC (*Combined Air Operations Center*) in Qatar, niet voldoende doordacht was ingericht en uitgevoerd. Ondanks informatie van de Verenigde Staten over de gewenste bezetting van het CAOC, ontbraken op het CAOC zowel een Intel-functionaris van de MIVD als een LEGAD (juridisch expert) die de wapeninzetten van Nederland hadden kunnen beoordelen op respectievelijk de kwaliteit van de inlichtingen en de toetsing aan het HOR en de eigen militaire geweldsinstructies '*Rules of Engagement*' (ROE). Met die bezetting nam Nederland een bewust risico.
16. In dit Addendum beperkt de Commissie zich tot alleen die conclusies die relevant zijn voor dit heropende onderzoek. (Zie Rapport hoofdstukken 26 en 27 voor alle conclusies en aanbevelingen).

1.5 Uitvraag bronnen 2025

17. Ten behoeve van dit heropende onderzoek heeft de Commissie opnieuw een aantal uitvragen gedaan bij het ministerie van Defensie. Het gaat zowel om nieuwe bronnen als ook om bronnen die eerder door de Commissie werden uitgevraagd maar door Defensie niet werden overgelegd.
18. Het betreft de volgende documenten:
 - a. De originele niet gelakte⁹ bewegende beelden (in zijn totale lengte) van beide F-16's (*mission number* 12663 van unit ATF-ME¹⁰ - 3/SAW03), die zijn gemaakt op 3 juni 2015 in de vroege ochtend (het 2^e Nederlandse BDA);
 - b. De originele, niet gelakte bewegende beelden (in zijn totale lengte) van het 1^e BDA van beide F-16's (*mission number* 12667 van unit ATF-ME 3/SAW 05/06) van 2 op 3 juni 2015;

⁹ Met 'niet gelakt' bedoelt de Commissie dat in het beeld alle (militaire en technische) gegevens zichtbaar moeten zijn. Tijdens openbare vertoning in bijvoorbeeld de Tweede Kamer waren videobeelden deels afgeplakt en daardoor niet goed te beoordelen.

¹⁰ ATF-ME staat voor Air Task Force Middle East. ATF-ME-3 staat voor het detachement dat de aanval op het doelwit in Hawija uitvoerde.

- c. Het Feitenrelaas van het ministerie van Defensie naar de vondst van de F-16 beelden.¹¹
Eerder door de Commissie opgevraagde en niet ontvangen bronnen:
 - d. De mailwisselingen, memo's en nota's vanaf het moment dat het gesprek startte over deelname aan OIR (juni 2014) tot en met 31 december 2015:
 - Tussen de directie en de juridische staf van de MIVD en het ministerie van Defensie (Bureau SG en/of DJZ) betreffende inlichtingen, targetingscapaciteit, inlichtingenondersteuning en integriteit targetingproces in relatie tot de MIVD;
 - Tussen de leiding van de MIVD en de CDS over dezelfde thema's betreffende inlichtingen, targetingscapaciteit, inlichtingenondersteuning en integriteit targetingproces in relatie tot de MIVD;
 - e. Ook heeft de Commissie het volledige missiearchief ATF-ME-3 van de periode 1 april 2015 tot 1 juli 2015 opnieuw opgevraagd. De Commissie ontving destijds een door Defensie gefilterd missiearchief.
19. Om de volledigheid van het overgelegde missiearchief te kunnen beoordelen, heeft de Commissie ook contact gezocht met het Semi-Statistisch Informatiebeheer (hierna ook: SIB) in Rijswijk, wat een onderdeel is van Defensie, met de Dienst Missie Informatie (hierna ook: DIMI), een project dat onderdeel is van het Programma DOO¹² en met het Nederlands Militair Instituut voor Militaire Historie (NIMH). Het NIMH omdat daar volgens het ministerie in 2015 het missiearchief naartoe was overgebracht (zie alinea 53 en 55).¹³ Deze bezoeken worden besproken in hoofdstuk 2.
 20. DIMI is onderdeel van Defensie en gestationeerd op Camp New Amsterdam in Huis ter Heide. De dienst heeft als taak om met een gespecialiseerd team alle uitgevoerde missies goed te archiveren en doorzoekbaar te maken met speciale software.¹⁴

1.6 Opbouw Addendum

21. Dit Addendum kent de volgende opbouw:
In hoofdstuk 2 beschrijft de Commissie het proces van uitvraag vanaf de start van het onderzoek van het Rapport in het licht van de 'gevonden' video, het 2^e BDA.
22. In hoofdstuk 3 maakt de Commissie een analyse van de verschillende videobeelden (1^e en 2^e BDA) en vergelijkt die met eerder door de Commissie ontvangen videomateriaal en gemaakte analyses van uitspraken over het 2^e BDA. Daarbij betreft ze het bovengenoemde Feitenrelaas van het ministerie van Defensie naar de vondst van de F-16 videobeelden.
23. In hoofdstuk 4 behandelt de Commissie de vraag of de recent ontvangen MIVD-bronnen een nieuw licht werpen op haar eerdere bevindingen.
24. In hoofdstuk 5 inventariseert en analyseert de Commissie of de nieuwe bronnen gevolgen hebben voor haar Rapport; de conclusies en bevindingen van onder andere het 2^e BDA en de MIVD bronnen. Het hoofdstuk sluit af met (deels vernieuwde) bevindingen, conclusies en aanbevelingen.

¹¹ 'Feitenrelaas naar vondst F-16 videobeelden Hawija', intern gebruik Defensie, departementaal vertrouwelijk, dat de Commissie op 2 juli 2025 ontving van het ministerie van Defensie.

¹² Programma Defensie Open op Orde, dat loopt tot eind 2026. *Kamerstukken II, 2023-2024, 27925 nr. 945.*

¹³ Mail van Defensie aan de Commissie, 14 september 2022 en Aanbiedingsbrief van de toenmalig Missie-S6 aan de Commissie, 7 oktober 2022.

¹⁴ Gesprek Commissie met vertegenwoordiger SIB en Project Missie Informatie, 9 december 2025.

HOOFDSTUK 2

TERUGBLIK BRONNEN
UITVRAAG 2^E BDA
EN VOLLEDIG
MISSIEARCHIEF

Hoofdstuk 2

Terugblik bronnen uitvraag 2^e BDA en volledig missiearchief

2.1 Inleiding

25. Bij de instelling van de Commissie is in het Instellingsbesluit vastgelegd dat de Commissie voor het inwinnen van inlichtingen bevoegd is zich rechtstreeks te wenden tot personen en instellingen en hen te verzoeken medewerking te verlenen die redelijkerwijs nodig is voor de uitvoering van het onderzoek. Volgens afspraak dient het ministerie van Defensie de Commissie de verlangde medewerking te verlenen en toegang te geven tot alle informatie die zij nodig acht.
26. Op het moment dat de beelden van het 2^e BDA na de publicatie van het Rapport waren 'gevonden' was de Commissie, zoals reeds genoemd, uiterst onaangenaam getroffen. De Commissie had immers vanaf het begin van haar onderzoek deze videobeelden en de originele videobeelden van de aanval in de nacht, veelvuldig opgevraagd. Reden voor de Commissie om nog eens alle uitvragen in verband met de videobeelden, vanaf het moment dat het onderzoek startte, na te gaan. In dit hoofdstuk volgt een terugblik op de uitvraag van bronnen ten behoeve van het Rapport.
27. Een eerste algemene uitvraag deed de Commissie tijdens een briefing met Defensie op 14 januari 2021. Ze gaf aan alle relevante stukken, inclusief alle beelden van het bombardement, te willen ontvangen. Daarbij vroeg de Commissie expliciet om ook inzicht te krijgen in alle geclassificeerde informatie en de bijbehorende vindplaats.¹⁵
28. De Commissie heeft ook geïnventariseerd waar relevante archiefstukken zich bevonden. Op de Vlieg-basis Leeuwarden lag een deel van het missiearchief ATF-ME; de zogeheten *mission materials*. *Mission materials zijn het mission report*¹⁶, de ATO¹⁷ en het TARPAC¹⁸ en het *After Action Report*.¹⁹ Ook de beelden die de F-16 vliegers maken tijdens de aanval om later een *Battle Damage Assessment* te kunnen maken, zijn onderdeel van de *mission materials*. Andere delen van het missiearchief lagen of bij het ministerie van Defensie zelf of bij het SIB in Rijswijk. Daarnaast heeft de Commissie archieven geraadpleegd en opgevraagd van de MIVD, het ministerie van Buitenlandse Zaken en het Openbaar Ministerie (Rapport paragraaf 2.5.2).
29. Het uitvragen van de bronnen voor het onderzoek naar de wapeninzet is een langdurig proces geweest dat tot in 2024 heeft geduurd. Een reden was de gebrekkige archivering en het ontbreken van dossiers bij bijvoorbeeld het SIB. Bovendien stuitte de Commissie tijdens het onderzoek op nieuwe bronnen die door de archiefvormers van het ministerie van Defensie opgezocht moesten worden. Het proces werd bemoeilijkt omdat Defensie geen coherent inzicht gaf in de wijze van archivering en zelf niet in staat bleek om bepaalde bronnen te vinden.

¹⁵ Mail van de Commissie aan Defensie, 11 januari 2021.

¹⁶ Het *Mission Report of MISREP* volgt een standaard format, waarbij per rubriek in een vaste volgorde gegevens moeten worden ingevuld waarbij in zeer beknopte vorm informatie over de missie wordt verschaft.

¹⁷ *Air Tasking Order*; deze wordt samengesteld met de vluchten voor de komende 24 uur.

¹⁸ In het TARPAC staat een samenvatting van alleen die gegevens die de vliegers nodig hebben om de wapeninzet uit te voeren, waaronder het type wapens. Ze krijgen beperkte Intel-gegevens. Bij de wapeninzet in Hawija ontbrak bijvoorbeeld informatie over de woonwijken. Er stond wel dat op de VBIED-faciliteit *home made explosives* waren gedetecteerd.

¹⁹ Het AAR is een standaard format opgemaakt na iedere wapeninzet en afgetekend door de detachementscommandant.

30. Het onderzoek was zonder meer gebaat geweest bij een proactieve aanlevering van relevante bronnen door het ministerie van Defensie. Deze proactieve houding heeft ontbroken. De aanlevering vanuit het ministerie van Defensie van relevante bronnen verliep daarentegen uiterst stroef. De Commissie moest lang wachten op de opgevraagde informatie en de uitvragen moesten vaak meermaals herhaald worden. Daarbij bleek ook dat het volledige missiearchief van missie ATF-ME niet op orde was.
31. Dat werd bevestigd in het gesprek dat de Commissie in hoofdstuk 1 aanhaalde, met vertegenwoordigers van DIMI en het SIB. Door een vertegenwoordiger van het SIB werd in dat gesprek meegedeeld dat een deel van het missiearchief ATF-ME-3, de documenten die tijdens de missie via het vertrouwelijke kanaal Titaan rood²⁰ werden verstuurd, nog niet is overgedragen aan het SIB. Tevens werd gemeld dat de video-opnamen van OIR, waaronder de door de Commissie opgevraagde video-opnamen van het 1^e en het 2^e BDA, op 13 november 2024 via het Project Missie Informatie zijn aangeleverd bij het SIB.²¹ DIMI hield verschillende zogeheten sleepnetacties op diverse locaties van Defensie in Nederland, om documenten die verplicht moeten worden gearcheveerd, op te halen en te inventariseren. De Commissie is hiervan nooit op de hoogte gebracht terwijl de verzoeken van de Commissie gedurende het onderzoek voor de video-opnamen van het 1^e en het 2^e BDA ook bij het SIB zowel mondeling, schriftelijk als telefonisch, expliciet zijn gevraagd. Het onderzoek van de Commissie was zelfs nog gaande in november 2024.
32. DIMI voert tot op heden het Project Missie Informatie uit. Dit project is ontstaan omdat Defensie in 2022 in opspraak raakte omdat een Nederlands rapport over de, zeer waarschijnlijk onterechte, terechtstelling van een burger in Afghanistan onvindbaar bleek te zijn in het archief van Defensie. Het NRC berichtte daarover in 2022.²² Dat leidde tot een onderzoek van de Defensiestaf naar een verdwenen missierapport.²³ De Auditdienst Rijk²⁴ kreeg opdracht om dit onderzoek over de informatiehuishouding van Defensie te controleren. Beide onderzoeken werden in 2023 opgeleverd.
33. De Auditdienst loopt alle fasen van het onderzoek van de Defensiestaf na. Uit dat onderzoek bleek dat de procedure (CDS-Aanwijzing A-158) hoe missiedata moesten worden gearcheveerd, niet altijd juist werd gevolgd. Het is de regel dat missiedata (papier/fysiek en digitaal) uit missiegebieden binnenkomen per luchttransport op Eindhoven Airport of Schiphol, waarna het met een koerier naar het SIB wordt gebracht. De Defensiestaf had in het onderzoek aangegeven dat 'gedurende de aanlevering van de missiedata de overtuiging is ontstaan dat niet alle missiedata de voorgeschreven route hebben gevolgd en daarmee niet volledig aan de CDS-Aanwijzing A-158 is voldaan'.²⁵ Missiedata lagen op meerdere plekken en uit een zoektocht langs eenheden in Nederland kwamen weer nieuwe datadragers naar voren. De Auditdienst Rijk constateerde: 'Gebleken is dat datadragers op verschillende plekken zijn bewaard. Het risico van opslag van originele datadragers in een kluis bij de defensieonderdelen waarvan geen back-up is gemaakt, is dat deze defect kunnen raken door veroudering. Hierdoor is data niet meer te lezen en kan belangrijke informatie verloren gaan. Bovendien ontbreekt centraal toezicht op het borgen van de integriteit (zoals bijvoorbeeld het niet bewerken) van de informatie op de datadragers'.²⁶
34. Het rapport van de Auditdienst constateerde verder dat richtlijnen over missiearchivering moeten worden toegepast, bijvoorbeeld ook die van inleveren bij het SIB. En, stelde de Auditdienst: *'Beschrijf het*

²⁰ Communicatie- netwerksysteem van het ministerie van Defensie waarover gerubriceerde informatie tot en met 'geheim' kan worden gedeeld.

²¹ E-mail van vertegenwoordiger DIMI aan Commissie, 19 december 2025.

²² NRC 'De gemartelde boer, de Australische special forces en een verdwenen rapport', 26 september 2022.

²³ Eindverslag Intensivering zoektocht vermist Special Report Afghanistan (2010), Defensiestaf afdeling Evaluaties, 29 september 2023.

²⁴ Onderzoeksrapport Zoekslag Special Report 2010 Afghanistan van de Auditdienst Rijk, Ministerie van Financiën, 4 juli 2023.

²⁵ Rapport Auditdienst Rijk, noot 18.

²⁶ Rapport Auditdienst Rijk, p.14.

proces rondom de verwerking van datadragers, zodat dit op een gestandaardiseerde wijze kan plaatsvinden. Zorg dat alle belangrijke activiteiten volledig worden uitgevoerd en vastgelegd, waardoor achteraf zorgvuldige behandeling en de integriteit van de data aantoonbaar is’. Naar aanleiding van beide onderzoeken is de CDS-aanwijzing A-158 over missiearchivering aangescherpt waardoor duidelijker is vastgelegd wat er gearchiveerd moet worden. In de praktijk hanteerden betrokkenen bij een missie ieder hun eigen interpretatie van wat er met missiedata werd bedoeld.

35. Wat voor Afghanistan gold bleek ook van toepassing op andere missies zoals die van OIR in Irak. Het Project Missie Informatie werd in 2023 opgericht maar DIMI is pas sinds 2024 actief en tot op de dag van vandaag bezig met een inhaalslag. Na de missie in Afghanistan zijn in 2024 ook de missiedata van andere missies in kaart gebracht en geïnventariseerd.
36. Zo zijn ook alle video-opnamen van de verschillende eenheden van de Nederlandse *Air Task Force Middle East* (ATF-ME) die tijdens *Operation Inherent Resolve* zijn gemaakt, door DIMI door middel van sleepnetacties verzameld. De datadrager met video-opnamen van OIR van de Vliegbasis Leeuwarden is eerst naar het luchtmacht hoofdkwartier in Breda gegaan om een *back-up* te maken op een beveiligd netwerk en is vervolgens door DIMI op 27 september 2024 opgehaald. Net als bij de missie in Afghanistan was bij terugkeer van datadragers van OIR in Nederland een *back-up* nog niet gemaakt. De datadrager bevatte onder meer alle video-opnamen van zowel het 1^e als het 2^e BDA van de aanval in Hawija. Pas vanaf 27 september 2024 is de datadrager doorzoekbaar gemaakt door DIMI en vervolgens op 13 november 2024 overgedragen aan het SIB. Vanaf dat moment lagen de geïnventariseerde en doorzoekbaar gemaakte OIR-opnamen klaar bij het SIB, dus ook die van het bewuste 1^e en 2^e BDA, en waren daarmee direct voorhanden. DIMI is met speciale software sinds februari 2025 bezig om de doorzoekbaarheid verder te verbeteren.²⁷ De Commissie was daarvan niet op de hoogte.
37. In het vervolg van dit hoofdstuk geeft de Commissie een overzicht van de uitvraag van bronnen die betrekking hebben op het 2^e BDA en het missiearchief, vanaf het begin van het onderzoek in januari 2021 tot de oplevering van het Rapport.

2.2 Uitvraag BDA-videobeelden

38. Op 15 maart 2021 zou de Commissie een bezoek brengen aan Vliegbasis Leeuwarden. Op verzoek van Defensie is het bezoek verplaatst naar Vliegbasis Volkel waar gerubriceerde informatie vanuit Leeuwarden naartoe overgebracht zou worden.^{28, 29} Op 15 maart 2021 heeft de Commissie op Vliegbasis Volkel een video gezien van de aanval en ook *stills* te zien gekregen van het 1^e BDA. *Stills* zijn stilstaande beelden uit een video of satellietopname. Bij die gelegenheid vroeg de Commissie wederom om toezending van alle beschikbare beelden; video-opnamen van de aanval. Daarbij is ook expliciet gevraagd naar de beelden van het 2^e BDA. Die 2^e BDA stond nadrukkelijk vermeld als bron in het Memorandum CDS (zie alinea 5).
39. In de periode mei - juni 2021 is in gesprekken met de (vijf) verantwoordelijke dossierhouders c.q. archiefvormers van het ministerie van Defensie gevraagd naar bronnen en documenten. Daarbij is opnieuw expliciet gevraagd naar de beelden van het 2^e BDA.

²⁷ E-mail van vertegenwoordiger DIMI aan Commissie, 19 december 2025.

²⁸ E-mail van Defensie aan Commissie, 4 maart 2021.

²⁹ De Commissie constateert dat in Bijlage C van het ‘Feitenrelaas naar vondst F-16 videobeelden Hawija’ van het ministerie van Defensie het 15 maart 2021 bezoek van de Commissie aan de Vliegbasis Volkel ontbreekt. Dit Feitenrelaas vermeldt alleen het bezoek van 24 juni 2021. Zowel op 15 maart als op 24 juni heeft de Commissie naar beelden van het 2^e BDA gevraagd.

40. Tijdens een tweede bezoek aan Vliegbasis Volkel op 24 juni 2021 deed de Commissie opnieuw het dringende verzoek al het beschikbare beeldmateriaal, inclusief het 1^e en 2^e BDA, te ontvangen. Voorafgaand aan het bezoek had de Commissie een e-mail³⁰ aan vertegenwoordigers van de Vliegbasis Volkel gestuurd met het verzoek om beelden met goede resolutie te zien, omdat de bij het eerste bezoek getoonde *stills* een zeer lage resolutie hadden.³¹
41. In Volkel heeft de Commissie op 24 juni, naast een presentatie over de *Targeting Support Cell* een gesprek gevoerd over het targetingproces en de video-opname over de aanvalsvlucht meegekregen. Die video, met een lengte van 2 minuten en 17 seconden, was afkomstig van de *mission materials* uit Leeuwarden en heeft de Commissie op een DVD meegekregen evenals een tweede DVD met de documenten over de aanvalsvlucht (MISREP, ATO en TARPAC).
42. In reactie op de vele verzoeken met betrekking tot de video-opnamen, ontving de Commissie elkaar tegensprekende antwoorden. Terwijl in het bovengenoemde Memorandum van de DOPS/J3A aan de CDS gesteld werd dat *'De volgende dag [is] door Nederlandse F-16's opnieuw een BDA [is] uitgevoerd van het gebied'*, ontkende een ander deel van de defensieorganisatie, de in juni 2021 bij het gesprek aanwezige militairen in Volkel, dat deze vlucht überhaupt had plaatsgevonden. Ondanks de bewering dat Nederland die vlucht niet zou hebben uitgevoerd, verzocht de Commissie daarna opnieuw en op verschillende momenten om de beelden van het 2^e BDA ter beschikking te stellen.
43. Een verdere indicatie voor het bestaan van de beelden van het 2^e BDA vormde ook een vermelding in een overzichtslijst van de opgevraagde en geleverde documenten die de Commissie en het ministerie van Defensie vanaf de start van het onderzoek hebben bijgehouden.³² Het ministerie van Defensie heeft zelf in het overzicht van 4 oktober 2021 in de rubriek 'Geleverd door Defensie' gemeld dat deze informatie/beelden wél *aanwezig/gerubriceerd* waren. Dat was in het overzicht als volgt zichtbaar:

Thema	Document	Geleverd door Defensie
Uitvragen n.a.v. gesprek Volkel Targeting Cell	Informatie en beelden tweede BDA	Aanwezig (gerubriceerd)

44. De genoemde informatie en beelden van het 2e BDA werden ook na herhaaldelijk aandringen door de Commissie, bij verschillende geledingen van de defensieorganisatie en op uiteenlopende niveaus van de defensiehiërarchie, niet geleverd.
45. Op 16 november 2022 uiteindelijk, meldde Defensie per e-mail aan de Commissie dat de beelden van het 2^e BDA een dag na de aanval beoordeeld zijn 'als niet relevant om te bewaren' en daarom zijn 'overschreven' (Rapport alinea 533). De tekst van de Defensie-mail luidde: *'Beelden tweede BDA, door NL uitgevoerd op 4 juni: deze beelden zijn er niet. Een NL F-16 is destijds een tweede keer over het impactgebied gevlogen. Die beelden gaven geen nieuwe inzichten ten opzichte van de eerdere BDA, zijn derhalve beoordeeld als niet relevant om te bewaren en de data is de volgende dag weer overschreven. De aanvullende beelden die er zijn, zijn afkomstig van (Amerikaanse) Unmanned Aerial Vehicles (UAVs) en zijn niet in NL bezit'*.³³

³⁰ Mail Commissie aan Hoofd NASOC, 11 juni 2021.

³¹ De lage resolutie kan veroorzaakt zijn door een origineel digitaal bestand, bijvoorbeeld de cartridge uit een F-16, op te slaan als Windows Media Video (WMV) bestand op een computer en uit de WMV een foto te kopiëren. Dergelijke bestanden worden als het waren kleiner gemaakt maar verliezen daardoor ook aan resolutie. Tien jaar geleden trad er ook bij montage of kopiëren meer resolutieverlies op dan tegenwoordig. De lagere resolutie kan dus wijzen op kopiëren en/of montage. Bij WMV-bestanden treedt dat sneller op dan bij bestanden die opgeslagen zijn als MP4 bestand.

³² Het eerste overzicht dateert van 23 maart 2021.

³³ Mail van Defensie aan de Commissie, 16 november 2022.

46. De vermelding 'aanwezig/gerubriceerd' van Defensie heeft op het overzicht gestaan tot en met de mededeling van het 'overschrijven' op 16 november 2022.³⁴

2.3 Uitvraag missiearchief en reactie Defensie

47. Vanaf medio 2021 heeft de Commissie verschillende malen gevraagd om een compleet missiearchief te ontvangen.³⁵ Dat gebeurde onder meer tijdens de hierboven genoemde gesprekken met de verantwoordelijke dossierhouders c.q. archiefvormers van het ministerie van Defensie en tijdens bezoeken aan het Semi-Statistisch archief van Defensie en het Nederlands Instituut voor Militaire Historie.
48. Over de bewaarplaats van het missiearchief heeft de Commissie van het ministerie van Defensie gedurende het onderzoek elkaar tegensprekende en onjuiste mededelingen ontvangen.
49. Op 5 oktober 2021 liet Defensie weten dat het missiearchief zich bevond bij het SIB in Rijswijk. Een overzicht met een indicatie van stukken die zich daar bevonden was volgens de contactpersoon van Defensie op dat moment nog in de maak.³⁶
50. In tegenstelling tot wat de Commissie was medegedeeld, bevond het missiearchief ATF-ME-3 zich niet bij het Semi-Statistisch archief van Defensie. Volgens de betrokken archivariissen was dit archief nooit bij het SIB aangeleverd. De archivariissen van het SIB hadden sinds juli 2015 contact gezocht met de indertijd verantwoordelijke militair, de Missie-S6 van ATF-ME-3, voor de overdracht van dit archief. Ondanks verschillende pogingen, heeft dit zeven jaar lang niet tot resultaat geleid.³⁷
51. Begin maart 2022 sprak de Commissie vervolgens richting het ministerie van Defensie de urgentie uit om het missiearchief ATF-ME-3 te ontvangen en verzocht zij het departement contact op te nemen met de indertijd verantwoordelijke Missie-S6 van ATF-ME-3.³⁸
52. In reactie op haar verzoeken ontving de Commissie op 2 en 14 maart 2022, vier harde schijven genaamd 1(NLD) ATF-ME met rubricering Stg. Op deze schijven stonden onder andere *mission materials* van onder meer OIR-missies maar niet, zoals hierboven genoemd, het missiearchief ATF-ME-3.
53. Na vele reminders van de Commissie om het betreffende archief te ontvangen, meldde Defensie op 14 september 2022 over het missiearchief: '*...gesproken met DOPS; ze gaan de beschikbare informatie beschikbaar stellen; deze ligt nu bij NIMH*'.³⁹ Echter, tijdens een gesprek met de Commissie in juli 2025 gaf de directeur van het NIMH aan, en bevestigde dit schriftelijk, dat het missiearchief nooit, niet in 2015 noch in de jaren daarna, bij het NIMH heeft gelegen. Volgens hem is hierover al die jaren nooit contact geweest tussen het ministerie van Defensie en het NIMH.⁴⁰

³⁴ Commissie van Onderzoek Wapeninzet Hawija, overzicht opgevraagde stukken 4 oktober 2021 en overzicht 16 november 2022.

³⁵ Onder missiearchief verstaat de Commissie naast de genoemde *mission materials* alle informatie en documentatie over een specifieke missie en de militaire inzet die daarvoor gepleegd wordt. Het bestaat uit operationele plannen en verslagen, foto's, video's en logistieke documenten en e-maildocumentatie tussen de verschillende onderdelen van de missie. Het omvat zowel fysieke als digitale documenten. Conform de eis van de Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed, omvat het alles wat essentieel is om de missie volledig te kunnen reconstrueren en analyseren voor toekomstig gebruik en verantwoording.

³⁶ Mail van Defensie aan de Commissie, 5 oktober 2021.

³⁷ Mail van het SIB aan de Commissie, 23 februari 2022 en tevens gesprekken archivariissen.

³⁸ Mail van de Commissie aan Defensie, 1 maart 2022.

³⁹ Mail van Defensie aan de Commissie, 14 september 2022.

⁴⁰ Gesprek van de Commissie met het NIMH, 17 juli 2025 en de bevestigingsbrief van de NIMH directeur ontvangen door de Commissie, 10 oktober 2025.

54. Op 3 oktober 2022, verzekerde het departement dat men *'hard gewerkt heeft om het missiearchief beschikbaar te krijgen'* en dat de gegevens zullen worden overgedragen.⁴¹
55. Op 7 oktober 2022 ontving de Commissie een USB-stick met daarop, zo was de mededeling, het missiearchief. In de aanbiedingsbrief meldde Defensie onder meer dat het opslagmedium slechts een deel van de data bevatte. De volledige tekst van de brief luidde:
'Als Missie-S6 tijdens de missie van 1(NLD) ATF-ME-3 in Jordanië (2015) heb ik aan het eind van mijn uitzending een back-up gemaakt van de file server van TITAAN Zwart (Departementaal vertrouwelijk) en deze verstuurd naar het NIMH. Deze back-up was een moment opname van 10 juli 2015 en bevat naast de data van ATME-3 ook data van detachement 1 en 2. In overleg en met goedkeuring van DOPS/HJ 3 stel ik een deel van deze data beschikbaar aan de Commissie Sorgdrager voor het onderzoek m.b.t. de Nederlandse wapeninzet in Hawija (Irak) in de nacht van 2 op 3 juni 2015. Het betreft data uit de periode van 15 mei tot en met 15 juni 2015. Hiervoor zijn filters gebruikt die gekeken hebben naar de datum waarop een bestand is aangemaakt, dan wel voor het laatst is gewijzigd'.⁴²
 Bij het openen op de aan de Commissie geleverde Defensie laptops, bleek de USB-stick geen leesbare informatie te bevatten, maar alleen cijferreeksen.
56. Bijna vier maanden later, begin februari 2023, werd aan de Commissie een DVD overgedragen die het missiearchief van ATME-3 zou bevatten. De DVD bevatte geen specifieke informatie over het bombardement van 2 juni en het BDA van 3 juni 2015. Op de DVD trof de Commissie algemene informatie aan waaronder CDS-aanwijzingen, schriftelijke bevels- of instructieregelingen en een groot aantal mappen met o.a. informatie over een scala aan onderwerpen waaronder handboeken, naslagwerken, evaluatie en verdragen maar ook bijvoorbeeld brandweerinstructies, bestellingen en hoe te handelen bij calamiteiten op de basis. Ook op deze datadrager ontbraken beelden van het 1^e en 2^e BDA. Er stonden ook geen andere *mission materials* op van ATF-ME-3.

2.4 Deelbevindingen

57. Vanaf januari 2021 heeft de Commissie met grote regelmaat uitvraag gedaan naar beelden van zowel de aanval zelf als van het 2^e BDA en het missiearchief, inclusief *mission materials*.
58. Uit voorgaande beschrijving van het proces van uitvraag wordt duidelijk dat de Commissie in de onderzoeksperiode van januari 2021 tot publicatie van haar Rapport in januari 2025, niet heeft kunnen beschikken over alle aanwezige relevante informatie.
59. Tevens bleek de Commissie dat de documentatie en dossiervorming met betrekking tot het bombardement in Hawija van 2 juni 2015, grote gebreken vertoonden. Tijdens het onderzoek moest de Commissie constateren dat het informatiebeheer bij Defensie niet op orde was. De archivering van Defensie terzake voldoet niet aan de uitgangspunten van de Rijks Archiefwet *'om overheidsinformatie duurzaam te bewaren, goed te beheren en toegankelijk te maken voor overheid en samenleving'*. Zoals de Memoirie van Toelichting bij de Rijks Archiefwet stelt: *'Zonder goed geordende en toegankelijke archieven zijn bestuurlijke zorgvuldigheid en continuïteit loze begrippen en is een goede democratische controle op het bestuur vrijwel onmogelijk'*.⁴³
60. Defensie heeft de Commissie van het kastje naar de muur gestuurd om belangrijk bronnenmateriaal boven water te krijgen. De Commissie tilt er bovendien zwaar aan dat belangrijk origineel beeldma-

⁴¹ Mail van Defensie aan de Commissie, 3 oktober 2022.

⁴² Aanbiedingsbrief van de toenmalig Missie-S6 aan de Commissie, 7 oktober 2022.

⁴³ Kamerstukken II, 2021/22, 35 968, nr. 3, pagina 6.

teriaal aan de Commissie is onthouden. Terwijl de Commissie nog onderzoek aan het doen was voor het Rapport, werden in 2023 en 2024 alle missiearchieven van Defensie onder de loep genomen. Uit het onderzoek van de eigen Defensiestaf en van de Auditdienst Rijk, beide uit 2023, bleek dat teruggekeerde militairen van de missie, zelf interpreteerden wat er gearchiveerd diende te worden. Ook werden de betreffende archieven niet (verplicht) ingeleverd bij het SIB in Rijswijk. De Commissie constateert op basis van ervaringen en bevindingen uit zowel het onderzoek van het Rapport als voor het Addendum, dat exact dezelfde conclusie geldt voor de missie *Operation Inherent Resolve*.

61. Uit het onderzoek van de Commissie blijkt dat in het kader van het Project Missie Informatie alle video-opnamen van *Operation Inherent Resolve*, waaronder het 1^e en 2^e BDA van Hawija, in 2024 vanuit Vliegbasis Leeuwarden naar het hoofdkwartier in Breda zijn gegaan. De Dienst Missie Informatie heeft die datadrager met video-opnamen op 27 september 2024 opgehaald om te inventariseren en doorzoekbaar te maken. Uiteindelijk zijn alle OIR video-opnamen in november 2024 overgedragen en in beheer gegeven aan het SIB. De video's van het 1^e en 2^e BDA lagen daardoor voorhanden. Op dat moment liep het onderzoek van de Commissie nog.
62. De Commissie is daar niet over ingelicht en heeft nooit de originele video-opnamen van het 1^e en 2^e BDA in haar bezit gekregen ondanks herhaaldelijke schriftelijke verzoeken daartoe. Ook in de verschillende formele gesprekken en telefonische overleggen die de Commissie voerde is dat verzoek aan de orde gesteld. Het Project Missie Informatie heeft duidelijk gemaakt dat alle originele video-opnamen van het 1^e BDA en het 2^e BDA gedurende de hele onderzoeksperiode van de Commissie aanwezig waren.

HOOFDSTUK 3

ANALYSE VIDEOBEELDEN

Hoofdstuk 3

Analyse videobeelden

3.1 Inleiding

63. De Commissie heeft de beelden van het 2e BDA altijd zelf willen beoordelen omdat ze een cruciale bron hadden kunnen zijn voor het *After Action Report* over Hawija en opdat voor de Commissie een duidelijker beeld kon ontstaan over de aangerichte schade. In een *After Action Report*, dat opgemaakt wordt na iedere aanval, dient een vermoeden van burgerslachtoffers vermeld te worden conform de aanwijzing van het Openbaar Ministerie en de aanwijzing van de CDS (Aanwijzing A-301). Het OM gaat er hierbij vanuit dat de commandant een juist en volledig AAR opstelt. De vaste rubrieken van een AAR zijn destijds tussen OM en Defensie afgestemd en in 2010 geëvalueerd. Een vaste rubriek in het AAR is het zogenoemde *Battle Damage Assessment* (BDA), waarin onder meer een inschatting moet worden gegeven van de 'collateral damage' die als gevolg van de wapeninzet is ontstaan. Middels een juist en volledig ingevuld AAR kan het OM vaststellen of er bijvoorbeeld sprake is van ernstige gevolgen of burgerslachtoffers en of er een nader (feiten)onderzoek ingesteld dient te worden. In het *After Action Report*, opgemaakt door de detachementscommandant van ATF-ME-3, is destijds geen melding gemaakt van (het vermoeden van) burgerslachtoffers. Hij vermoedde wel burgerslachtoffers, net als andere direct betrokkenen, maar hij verklaarde tegenover de Commissie dat daarvoor zichtbaar bewijs ontbrak.
64. Bij de start van het onderzoek van de Commissie in 2021 werd het bestaan van het 2^e BDA aanvankelijk ontkend door betrokkenen bij het ministerie van Defensie (zie alinea 42). Vervolgens was in 2022 de formele reactie van Defensie aan de Commissie dat deze beelden niet zouden zijn bewaard. De Commissie vond dat onwaarschijnlijk op basis van het Memorandum CDS.
65. Tijdens het hernieuwde onderzoek voor dit Addendum ontving de Commissie op 2 juli 2025 het Feitenrelaas van het ministerie van Defensie naar de vondst van de F-16 beelden (zie voetnoot 11). Daarin staat onder andere vermeld dat de beelden van de door Nederland gemaakte 2e BDA nooit in Den Haag waren geweest. Tijdens het onderzoek voor het Rapport was door direct betrokkenen bij de Commissie wél verklaard dat zij beelden van het 2e BDA in Den Haag hadden gezien. Reden voor de Commissie om ook hun observaties in dit hoofdstuk te betrekken.
66. In reactie op de in paragraaf 1.5 van dit Addendum beschreven uitvraag, ontving de Commissie op 29 juli 2025 van het ministerie van Defensie een USB-stick met drie video-opnamen. Op de stick staan de video-opname van de vlucht van het 2^e BDA in de ochtend van 3 juni en ook twee voor de Commissie geheel nieuwe video-opnamen van de nachtaanval van 2 juni 2015 op de VBIED-faciliteit van ISIS in Hawija. De Commissie analyseerde de nieuwe beelden en vergeleek deze met de video-opnamen die destijds bij het oorspronkelijke onderzoek werden betrokken. De Commissie gebruikt voor die analyse van het nieuwe materiaal ook de in hoofdstuk 1 aangehaalde thematische analyse van de geaccordeerde gesprekken.
67. Tijdens de analyse van het nieuwe materiaal vermoedde de Commissie dat er nog steeds originele beelden ontbraken van het 1^e BDA omdat de Commissie bepaalde fragmenten niet kon herleiden tot de nieuwe video's. Dat werd aan Defensie meegedeeld en opnieuw werden originele video-opnamen opgevraagd. De Commissie ontving daarop van Defensie op 10 december 2025 een overzicht van drie video's van de *Flight lead* en drie video's van de *Wingman*: zes video's waarvan er al twee op 29 juli 2025 in het bezit waren van de Commissie. Van die zes opnamen bevatten er vier alleen een grafische weergave met technische gegevens van de wapeninzet. De Commissie heeft die vier opnamen bekeken, maar deze hadden geen toegevoegde waarde op de twee reeds ontvangen video's met beeldopnamen van het 1^e BDA.
68. De Commissie beschrijft in de volgende paragrafen wat er op de beelden van het 2^e BDA staat en waarin die beelden verschillen van de beelden van de F-16's tijdens de nachtaanval, het 1^e BDA. In een

volgende paragraaf vergelijkt de Commissie de nieuw ontvangen beelden met de beelden waarover ze tijdens het oorspronkelijke onderzoek beschikte. In paragraaf 3.4 gaat de Commissie in op montage van beelden van het 1^e en het 2^e BDA. Vervolgens legt de Commissie een aantal van haar bevindingen naast uitspraken die betrokkenen destijds bij de Commissie hebben gedaan om in de zesde paragraaf af te sluiten met deelbevindingen.

3.2 Inhoud van de nieuw ontvangen video-opnamen

69. De Commissie heeft eerst de video-opname van het 2^e BDA beoordeeld. Die video heeft een lengte van 4 minuten en 25 seconden. De vlieger heeft beelden gemaakt van de industriële zone in Hawija en zoomt regelmatig in op die zone. Daar is te zien dat er auto's en trucks rijden. Naast die beelden zijn, met een deels uitgezoomde *targeting pod*⁴⁴, opnamen gemaakt van de drie woonwijken en het nabijgelegen agrarische gebied. De Commissie heeft kunnen constateren dat op deze opname, die overdag en bij helder weer is gemaakt, duidelijk te zien is wat de gevolgen zijn geweest van de aanval op zowel de industriële zone als op de naast gelegen woonwijken Hittin, Yarmouck en Awan. De industriële zone is compleet weggevaagd, niet alleen het industriecomplex waar het doelwit lag. Er zijn twee kraters te zien op de plek waar de bewuste loodsen stonden, waarvan één veel groter en dieper is dan de andere. De beelden laten zien dat niet alleen de twee loodsen en andere gebouwen in de industriële zone zijn weggevaagd, maar dat ook delen van naastgelegen woonwijken zijn vernietigd en of beschadigd. De vlieger concentreert zich bij het opnemen meer op de industriële zone dan op de woonwijken.
70. De andere twee nieuwe video-opnamen zijn van het 1^e BDA, de nachtaanval van 2 op 3 juni 2015. Ze zijn gemaakt door de vlieger van de eerste F-16, de *Flight lead*, en de vlieger van de tweede F-16, de *Wingman*. Deze video's zijn respectievelijk 3 minuten en 18 seconden en 3 minuten en 30 seconden. De video van de *Flight lead* start met een zogeheten 'God's eye view'. In gekleurde rasterlijnen laat het beeld het gebied zien en geeft ook aan waar de F-16 van de *Wingman* en andere toestellen uit de coalitie zich bevinden. Vervolgens zoomt het beeld in op de omgeving van de industriële zone. De twee grote loodsen en een paar omringende gebouwen zijn te zien. Vervolgens is een inslag van een van de bommen waar te nemen, met direct daarna een tweede explosie en een zeer krachtige rook- en stofontwikkeling. Op de video van de *Wingman*, die vanuit een groothoek opnamen heeft gemaakt, is te zien dat, nadat een van de bommen het doel raakt, de explosies als twee krachtige schokgolven direct achter elkaar met grote kracht niet alleen over de industriële zone gaan, maar ook over de drie genoemde woonwijken en het nabijgelegen agrarisch gebied.
71. Op de twee opnamen van de nachtaanval zijn ook de stemmen duidelijk te horen van de beide F-16 vliegers die het bombardement hebben uitgevoerd. De *Flight lead* en de *Wingman* uiten beiden hun grote verbazing over de intensiteit van de explosie en de enorme gevolgen van de wapeninzet die ze als 'huge' en 'niet normaal' karakteriseren. Ook zeggen ze dat er meer geëxplodeerd moet zijn dan een bom.
72. De Commissie heeft haar beeldanalyse van de nieuw ontvangen opnamen naast een foto gelegd uit het oorspronkelijke Rapport (zie hieronder). De reikwijdte van de schokgolven van de inslag en de secundaire explosie, komen overeen met de ringen op die foto. De buitenste ring heeft een diameter van 400 meter. Die foto heeft de Commissie destijds laten maken op basis van het Amerikaanse BDA (Rapport pagina 173). Binnen die ringen is op basis van het Amerikaanse BDA gedetailleerd de schade en vernietiging getoond. Op basis van het Amerikaanse BDA is al op 5 juni 2015 de voorlopige conclusie getrokken dat het geloofwaardig was dat er bij het bombardement burgerslachtoffers waren gevallen. Dat werd definitief op 12 juni 2015 met het Amerikaanse CIVCAS *Credibility Assessment Report* (Rapport hoofdstuk 17).

⁴⁴ Een *targeting pod* is een apparaat dat onder het vliegtuig hangt en dat gebruikt wordt voor het identificeren van doelen en het geleiden van precisiewapens.

3.3 Vergelijking nieuw ontvangen video's met oorspronkelijk gearchiveerde video's

73. Ten behoeve van het Addendum zijn korte video-opnamen, die de Commissie bij het oorspronkelijke onderzoek in het archief van het SIB in Rijswijk had geïdentificeerd, opnieuw betrokken. Dat zijn dus niet video's die de Commissie had opgevraagd maar die door de Commissie zelf in het SIB-archief waren aangetroffen, in totaal dertien video's. Die varieerden in lengte van 6 seconden tot een lengte van 2 minuten en 17 seconden. Eén video was niet van Nederlandse makelij, namelijk een video die gemaakt was met een onbemand Amerikaans vliegtuig, de Hackney.⁴⁵ Deze video's zijn vergeleken met de op 29 juli en 10 december 2025 ontvangen video-opnamen van het 1e en 2e BDA.
74. De dertien 'oude' video-opnamen uit het onderzoek van het Rapport zijn ingekorte fragmenten, bevatten slechts kort, gedeeltelijk geluid van de F-16 zelf maar geen stemmen van vliegers of hebben helemaal geen geluid. De fragmenten zijn niet altijd van goede beeldkwaliteit. De nieuwe beelden die voor het onderzoek van het Addendum zijn ontvangen, hebben een betere resolutie, zijn veel langer en volgen de handelingen van de vliegers in de F16's tijdens de vlucht en wapeninzet. Daardoor zijn de gevolgen van de aanval veel duidelijker te zien. Bovendien bevatten deze beelden meer geluid, ook tussen de twee vliegers over de aanval als ook een korte reactie tussen de twee vliegers op de explosies. Daardoor heeft de Commissie voor het eerst hun *live* commentaar tijdens de nachtaanval kunnen horen.
75. Andere bevindingen van de Commissie zijn:
- Negen van de dertien gevonden videofragmenten zijn opgeslagen in de middag en de avond van 3 juni 2015;
 - De Commissie constateert dat er een gemonteerde video tussen de oude videofragmenten aanwezig is;

⁴⁵ Deze Amerikaanse opnamen zijn een paar minuten na de aanval in de nacht van 2 op 3 juni 2015 gemaakt. Ze werden destijds *live* ten tijde van de aanval *gestreamd* naar het CAOC in Qatar (Rapport alinea 497).

- Deze video van 2 minuten en 17 seconden is samengesteld uit de originele video-opnamen van het 1^e BDA, dus de wapeninzet van zowel de *Flight lead* als de *Wingman*. Ook zijn er fragmenten in gemonteerd van het 2^e BDA: in totaal 26 seconden, waaronder het 6 seconden fragment;
 - Deze gemonteerde video komt overeen met de video die in 2021 getoond is aan de Commissie op de Vliegbasis Volkel;
 - Van die gemonteerde video zijn vijf kopieën geïdentificeerd in het SIB-archief. Het betreft steeds de gemonteerde versie van de 2 minuten en 17 seconden video. Vier exemplaren zijn voor bepaalde doeleinden op DVD gezet. Uit de digitale sporen kan de Commissie afleiden dat er één gemaakt is voor de MIVD en één voor het KMAR-team van het Openbaar Ministerie dat in 2016 onderzoek deed naar de aanval in Hawija;
 - Bij de oude, dertien korte videofragmenten ontbreken de samenhang en de omstandigheden van de volledige, originele opnamen;
 - De Commissie constateert ook dat niet alle geïdentificeerde beeldfragmenten in het archief, die gebruikt zijn in de gemonteerde video, te herleiden zijn tot de volledige, originele opnamen die de Commissie voor het Addendum heeft ontvangen;
 - Het betreft de twee fragmenten in de gemonteerde video van een rookkolom en van een nachtbeeld. De Commissie gaat ervan uit dat dit beelden zijn die gemaakt zijn door de vliegers van het 1^e BDA. Die hebben destijds bij de Commissie verklaard nog 20 minuten boven het doelwit te zijn gebleven, langer dan gebruikelijk, om een beter zicht te krijgen op de uitwerking van de aanval (Rapport alinea 496);
76. Als de Commissie de dertien 'oude' fragmenten met de 'nieuwe' video-opnamen van het 1^e en 2^e BDA vergelijkt, constateert zij dat die meer inzicht geven dan de gemonteerde video die destijds aan de Commissie is overhandigd. De context, samenhang en de tijdsperiode van de aanval van het 1^e BDA, komt veel beter en gedetailleerder over en ook de beelden van het 2^e BDA brengen redelijk nauwgezet de gevolgen van de aanval in beeld vooral van de industriële zone en deels van de woonwijken.

3.4 Verklaring montage

77. De Commissie heeft naar een verklaring gezocht voor het maken van de videomontage van 2 minuten en 17 seconden en heeft getracht te achterhalen waar die beelden zijn opgeslagen, in Jordanië, bij het CAOC of ook in Den Haag.
78. Om die reden heeft de Commissie gekeken naar de digitale sporen (zoals de mapnaam en de opslagdata) bij het SIB en naar de thematische analyse van de geaccordeerde gespreksverslagen. Er is gekeken naar diverse verklaringen over de beelden van het 1^e en 2^e BDA van direct betrokkenen waaronder de stafofficier DOPS/J3A. De meeste van de dertien videofragmenten stonden namelijk in een map in het archief die zijn voornaam droeg. Bijna alle videofragmenten in die map zijn, zoals in de vorige paragraaf vermeld, opgeslagen op 3 juni 2015. Aan die map is op 7 juni 2015 de Amerikaanse video toegevoegd van de Hackney. Die is niet gebruikt voor de montage, de andere fragmenten wel.
79. In het Rapport (paragraaf 13.8) staat dat de Amerikanen direct na de aanval publiciteit overwogen over de uitgeschakelde VBIED-faciliteit. 'Nederland krijgt met het oog daarop het verzoek om de beelden van de aanval voor publicatie geschikt te maken, zodanig dat niet zichtbaar is dat Nederland de aanval heeft uitgevoerd' (Rapport alinea 552).
80. Uit de thematische analyse blijkt dat Nederland meteen na de aanval op verzoek van de Amerikanen was begonnen met het gereed maken van beelden voor publicatie. Op grond van eerdere verklaringen acht de Commissie het tevens zeer waarschijnlijk dat DOPS/J3A bij het maken van deze montage

- betrokken is geweest. Een van de twee *Red Card Holders*⁴⁶ (RCH's) op het CAOC verklaarde bij de Commissie dat de DOPS/J3A nogal handig was met beelden en computers en dat de DOPS/J3A de beelden zo had bewerkt dat niet traceerbaar was dat Nederland de aanval had uitgevoerd en ze eventueel op internet konden worden gedeeld. Dat 'afdekken' is al zichtbaar op de video die op 3 juni 2015 is opgeslagen. De DOPS/J3A heeft bij de Commissie bevestigd dat hij handig was met computers en dit kon.
81. De Amerikanen laten op 5 juni 2015 het idee van publiciteit varen, omdat uit het Amerikaanse BDA van 3 juni en de op dat moment voorlopige bevindingen van hun eigen onderzoek naar burgerslachtoffers (het CCAR)⁴⁷ blijkt dat het geloofwaardig is dat er burgers bij de aanval zijn gedood. Nederland had op 3 juni 2015, gezien de opslagmomenten van fragmenten en montage, het een en ander voor mogelijke publicatie al gereed. Ook al blazen de Amerikanen de publiciteit af, er wordt wel verzocht om de fragmenten beschikbaar te houden, wellicht voor een ander tijdstip.⁴⁸ De Commissie heeft tijdens het onderzoek voor het Rapport en voor dit Addendum geen nader onderzoek gedaan of later nog is overwogen om of fragmenten of de montage internationaal te laten zien. In Nederland is de montage wel gebruikt (zie alinea 97).
82. Over die videomontage van 2 minuten en 17 seconden meldt het ministerie van Defensie in een e-mail van 27 november 2025 aan de Commissie: *'Deze compilatie is bij het detachement in Jordanië destijds gefabriceerd (3-6-2015, duur 2'17")'*.⁴⁹
83. Bepaalde militaire gegevens zijn dan al afgedekt en dat is volgens zijn collegae gedaan door de DOPS/J3A. De DOPS/J3A is op 3 juni 2015 op de Directie Operaties (DOPS) in Den Haag. Dat zou betekenen dat er door hem ook activiteiten voor deze montage in Den Haag moeten zijn gedaan, om de videobeelden niet herleidbaar te maken tot Nederland. De DOPS/J3A vertrekt op 7 juni 2015 vanuit Den Haag naar het CAOC voor een *fact finding* missie over de wapeninzet in Hawija en hij is in de vroege ochtend van 9 juni weer terug in Den Haag. Het enige dat aan het bewuste bestand van 3 juni 2015 is toegevoegd, is de genoemde Hackney video op 7 juni 2015.
84. Op grond van de montage en de rol van de DOPS/J3A bij het afdekken van militaire gegevens en de verklaring van de P-CDS bij de Commissie, is het volgens de Commissie aannemelijk dat er wel beelden van het 1^e en 2^e BDA direct na de aanval in Den Haag zijn geweest. De Commissie concludeert ook dat het doel van de 2 minuten en 17 seconden montage, het maken van publiciteit was, in eerste instantie over een geslaagde aanval. Omdat burgerslachtoffers geloofwaardig waren, werd daar door de Amerikanen van afgezien op 5 juni 2015.

3.5 Hernieuwde analyse verklaringen betrokkenen

85. Na de beoordeling van de beelden van het 2^e BDA door de Commissie heeft de Commissie ook de thematische analyse van alle geaccordeerde verklaringen nogmaals tegen het licht gehouden. De nieuw ontvangen video-opnamen van het 1^e en 2^e BDA en de gegevens m.b.t. de digitalisering, de montage en het opslaan, werpen ook een nieuw licht op de vraag of beelden van het 2^e BDA, al dan niet in volledige omvang, ook in Den Haag zijn bekeken of bekeken hadden kunnen worden. De Commissie vraagt zich dit ook af omdat Defensie in haar Feitenrelaas stelt dat de video van het 2^e BDA nooit in Den Haag is

⁴⁶ Een *Red Card Holder* beoordeelt of de Nederlandse krijgsmacht een wapeninzet mag uitvoeren in overeenstemming met het humanitair oorlogsrecht en de eigen geweldsinstructies.

⁴⁷ CIVCAS *Credibility Assessment Report*.

⁴⁸ E-mail van directeur *Public Affairs US Air forces Central Command (AFCENT)* aan DOPS/J3A, 9 juni 2015.

⁴⁹ E-mail Defensie, Projectdirectie ondersteuning Commissies aan Commissie, 27 november 2025.

geweest en dat de beelden van het 2^e BDA geen aanvulling waren op de aanvalsbeelden van 2 juni.⁵⁰ De Commissie is daarom verschillende handelingen en verklaringen van betrokkenen nagegaan op basis van de thematische analyse en het Rapport van de Commissie.

86. In het Rapport van de Commissie staat dat de stafofficier DOPS/J3A in de nacht van 2 op 3 juni naar het Defensie Operatiecentrum (DOC) is gegaan en dat hij via een beveiligde verbinding door de detachementscommandant werd bijgepraat. Eerst komen in Den Haag de beelden van het 1^e BDA binnen 'zodat de DOPS/J3A met eigen ogen de effecten van de aanval kan waarnemen' (Rapport alinea 523). In het Memorandum aan de CDS staat dat die ochtend tot de details die 'reeds bekend' zijn bij de DOPS/J3A, onder meer de resultaten van het 2^e BDA behoren, uitgevoerd in de vroege ochtend van 3 juni 2015 door Nederland. Aan vliegers die op die vroege ochtend een *Close Air Support*⁵¹ opdracht uitvoeren, is immers gevraagd om deze 2^e BDA boven het doelgebied in Hawija uit te voeren. Volgens de detachementscommandant wordt daarbij ook gekeken naar het gebied rondom het industriegebied. Nederland doet dit omdat het moeilijk is om informatie van het CAOC te krijgen; de gemandateerde RCH's daar hebben dan nog geen rechtstreekse toegang tot de beelden van het onbemande vliegtuig Hackney. (Rapport alinea 530). Over de beelden staat in het Rapport: 'Uit de documentatie en gesprekken komt naar voren dat de beelden van het Nederlandse BDA de dag na de uitvoering, op 4 juni 2015, in Den Haag beschikbaar zijn voor de kleine kring betrokkenen die op de hoogte zijn van de aanval en de mogelijke gevolgen'. De DOPS/J3A verklaarde bij de Commissie dat hij bijna zeker wist dat hij deze 2^e BDA dezelfde ochtend nog gezien heeft op de DOPS. Verder staat er over het 2^e BDA 'dat er meer nevenschade was ontstaan dan verwacht als gevolg van de secondary explosions.' De omvang daarvan is echter op dat moment 'nog niet exact duidelijk' maar wordt geschat 'op enkele tientallen gebouwen in het industriecomplex binnen welke de VBIED-fabriek zich bevond.' (Rapport alinea 530-531).
87. Ook de plaatsvervangend CDS gaf tegenover de Commissie aan de beelden van het 1e én van het 2e BDA in Den Haag te hebben gezien. Hij verklaarde dat de beelden van het 2e BDA op 4 juni 2015 binnenkwamen van de F-16's die in de vroege ochtend nog een keer over Hawija vlogen. Daarop was de schade te zien en was het mogelijk de hoeveelheid beschadigde gebouwen in te schatten. Hij verklaarde ook dat, alhoewel er nog geen informatie over burgerslachtoffers was, de beelden duidelijk maakten dat die er wel moesten zijn.
88. De DOPS/J3A ontving vanaf 3 juni 2015 tot aan zijn vertrek naar Qatar voor de *fact finding* missie op 7 juni, meerdere gegevens. De avond van 3 juni kreeg hij ook het concept *After Action Report*, inclusief een bijlage waarin de detachementscommandant met kruisjes de getroffen gebouwen heeft aangegeven op een satellietopname van de stad die dateert van vóór de aanval. In het *After Action Report* wordt gesproken van *Multiple industrial buildings destroyed by secondary explosions*. Later op die avond ontving de DOPS/J3A per e-mail van de Nederlandse militaire vertegenwoordiger op het hoofdkwartier CENTCOM (U.S. Central Command) in de Verenigde Staten de eerste *pre* en *post strike* foto's van de Amerikanen die voor het Amerikaanse BDA zijn gemaakt. Daarop is te zien dat er aanzienlijke schade is aangericht aan de hele industriële zone, maar ook dat de omringende woonwijken geraakt zijn. In de avond van 5 juni 2015 heeft DOPS/J3A nog op DOPS 'alle nieuwe data bestudeerd' in verband met zijn vertrek naar Qatar en hij meldt aan de plaatsvervangend directeur DOPS 'Schade is substantieel! Goede procedures door iedereen doorlopen voorafgaand'.⁵² De PD-DOPS heeft in die dagen na de aanval zowel de detachementscommandant als de DOPS/J3A meegegeven om zoveel mogelijk informatie te verzamelen over de aanval. Alle informatie moest 'boven water' komen.
89. De analyse die de Commissie in dit aanvullende onderzoek heeft gemaakt over het 2^e BDA maar ook het 1^e BDA, leidt tot de volgende bevindingen:

⁵⁰ Ministerie van Defensie, 'Feitenrelaas naar vondst F-16 videobeelden Hawija', 2025.

⁵¹ Luchtsteun bij gevechten van troepen op de grond.

⁵² E-mailstring tussen PD-DOPS en P-CDS met daarin op 6 juni de bewuste e-mail van DOPS/J3A.

90. De DOPS/J3A verklaarde bij de Commissie dat er al vroeg in de nacht/ochtend van 3 juni vanuit Den Haag overleg is geweest tussen hem en de detachementscommandant in Jordanië en dat tussen hen was afgesproken om zelf als Nederland extra opnamen boven en rondom het getroffen doelwit te maken.
91. De Detachementscommandant bevestigde dit bij de Commissie, al heeft hij destijds niet zelf de opdracht daartoe gegeven maar de *S3 Air* in Jordanië. De *S3 Air* deelt de F-16 vluchten in.
92. De P-CDS geeft aan beelden van het 2^e BDA in Den Haag te hebben gezien. De DOPS/J3A geeft aan de beelden ‘bijna zeker’ gezien te hebben in Den Haag. Of dit fragmenten zijn of langere opnamen, is voor de Commissie niet te achterhalen.
93. De DOPS/J3A verklaarde over het 2^e BDA dat er op Defensie een sterke behoefte aan informatie was (zie alinea 88). Dat gold ook voor het CAOC, iedereen zag de voordelen en de noodzaak van een 2^e BDA. De DOPS/J3A verklaarde ook dat beelden tussen Jordanië, CAOC en Den Haag snel uitgewisseld werden en dat hij zowel beelden van het 1^e als het 2^e BDA heeft gezien. Op de vraag van de Commissie hoe snel de eerste beelden van de aanval en van het 2^e BDA in Den Haag beschikbaar waren, was de reactie van DOPS/J3A dat dat heel snel ging omdat *cartridges* uit de F-16’s gelijk gedigitaliseerd en omgezet werden.
94. Naast de P-CDS en DOPS/J3A hebben ook de vliegers van de aanval in Hawija verklaard dat ze tijdens het samen debriefen van een missie er altijd rekening mee hielden dat de videobeelden van een aanval opgevraagd konden worden door DOPS in Den Haag of het CAOC in Qatar. Ze verklaarden dat het CAOC in het algemeen vrij snel was in het opvragen van videobeelden. Ze waren daarop voorbereid en zorgden ervoor dat die beelden goed gedigitaliseerd waren zodat de informatie gestuurd kan worden wanneer dat nodig was. Ook zij hebben de beelden van het 2^e BDA gezien.
95. De gemandateerde RCH’s op het CAOC hebben bevestigd dat die beelden van de Nederlandse F-16’s heel snel op het CAOC in Qatar beschikbaar waren voor analyse. Dat gold voor zowel de nachtaanval (het 1^e BDA van Hawija) als het 2^e BDA.
96. Ook andere betrokkenen binnen de missie in Jordanië verklaarden dat zij de beelden van het 1^e en het 2^e BDA hebben gezien, zoals de *S3 Air* en de LEGAD op de vliegbasis in Jordanië. Die verklaarden over het 2^e BDA dat de schade zichtbaar was, ‘*enorm groot*’ en ‘*vrij aanzienlijk*’, ook in de bewoonde gebieden. Alleen de detachementscommandant van ATF-ME-3 heeft bij de Commissie verklaard dat die beelden van het 2e BDA niet zoveel zouden toevoegen.
97. De Commissie constateert, na het raadplegen van de thematische analyse en een e-mail vanaf het privé-account van de DOPS/J3A en de PowerPointpresentatie aan de minister (met daarop de naam van de video die overeenkomt met de opslag bij het SIB), dat de gemonteerde video van 2 minuten en 17 seconden is vertoond tijdens de briefing aan de minister van Defensie op 9 juni 2015 in Den Haag, waar een uitgebreide toelichting werd gegeven op de wapeninzet in Hawija. Daarbij waren zowel militaire als ambtelijke stafleden aanwezig. Dit betekent dat de minister een voor publicitaire doeleinden gemaakte versie van de aanval heeft gezien, op basis van beelden van het 1^e en fragmenten van het 2^e BDA.
98. Op basis van de verklaringen en van verschillende bronnen⁵³ gaat de Commissie ervan uit dat het 2^e BDA (of een deel van het 2^e BDA) in Den Haag is geweest.
99. Het ministerie van Defensie maakte zelf in het voorjaar van 2025 een Feitenrelaas naar de vondst van de video-opnamen van het 2^e BDA. Daarin staan ook verklaringen van degenen die de bewuste vlucht hebben uitgevoerd. De Commissie acht het ongeloofwaardig dat de F-16 vlieger van het 2^e BDA gemeld zou hebben dat zijn beelden geen aanvulling waren op de beelden van het 1^e BDA van 2 juni 2015. In het Feitenrelaas van Defensie staat dat Defensie hem en zijn collega voor dit Feitenrelaas in 2025 telefonisch hebben gesproken. In dat gesprek hebben zij gemeld dat zij geen additionele informa-

⁵³ - Thematische analyse geaccordeerde verslagen van formele gesprekken;
- Memorandum aan de Commandant der Strijdkrachten;
- Mail string SNR aan verschillende ontvangers bij Defensie met bijlage ‘150603 - PRE-Post Strike - Al Hawijah ISIL VBIED Factory 002 - U (4).jpg’;
- Video vertoond tijdens briefing 9 juni 2015 aan de minister van Defensie.

tie over nevenschade waarnamen en dat die beelden daarom als niet relevant werden bestempeld. Dit zou ook gemeld zijn aan DOPS/J3A.⁵⁴ Dit komt niet overeen met de uitslatingen van andere betrokkenen in Jordanië en op het CAOC. Het sluit ook niet aan bij de destijds gegeven opdracht van PD-DOPS om alle informatie boven water te halen.⁵⁵ Bovendien staat in het Memorandum CDS dat de DOPS/J3A zelf maakte in 2016 over die 2^e BDA: *‘Hieruit bleek dat meer nevenschade was ontstaan dan verwacht als gevolg van de secondary explosions. Op basis van de tweede Nederlandse BDA was de exacte omvang van deze nevenschade op dat moment nog niet exact duidelijk [...]’*.⁵⁶

3.6 Deelbevindingen

100. De Commissie constateert dat het ministerie van Defensie, ten tijde van het oorspronkelijke onderzoek, niet de zes originele opnamen van het 1^e BDA en niet de video met het 2^e BDA heeft overgedragen.
101. De Commissie constateert dat Defensie over alle video-opnamen van het 1^e en het 2^e BDA beschikte nog voor de Commissie met haar onderzoek begon in 2021. De wijze van archivering was in 2021 nog niet op orde maar dat is volgens de Commissie geen excuus om al dit originele beeldmateriaal niet aan de Commissie over te dragen ondanks herhaalde verzoeken. Defensie heeft bovenal geen gerichte inspanning verricht om aan deze uitvraag van de Commissie te voldoen.
102. Op de nieuw ontvangen video-opnamen, constateert de Commissie, is veel meer te zien en te horen dan de destijds aan de Commissie getoonde opname van 2 minuten en 17 seconden. Deze ‘nieuwe’ video-opnamen geven een veel betere indruk van de gevolgen van de wapeninzet. Deze opnamen zijn langer dan de opname die Defensie destijds, in 2021, aan de Commissie heeft laten zien. De opnamen van het 1^e BDA zijn 3 minuten en 30 seconden en van het 2^e BDA bijna 4 minuten en 30 seconden. De Commissie concludeert dat de schade door het bombardement enorm groot en aanzienlijk is, ook in de bewoonde gebieden.
103. De Commissie constateert dat de video van 2 minuten en 17 seconden gemonteerd is uit zowel het 1^e als het 2^e BDA en om publicitaire redenen is gemaakt in verband met een verzoek van de Amerikaanse legerleiding van OIR. Toen bleek dat burgerslachtoffers geloofwaardig waren, is daar door de Amerikanen van afgezien. Ook de minister van Defensie heeft in 2015 deze publiciteitsvideo gezien. De beelden zijn selectief gemonteerd; de totale vernietiging van een zeer groot deel van de industriële zone is er beperkt in opgenomen. De schade en vernietiging in omliggende woonwijken, die te zien is op de video van het 2^e Nederlandse BDA, ontbreken in de videomontage. De Commissie oordeelt dat het ministerie van Defensie in het Feitenrelaas van 2025 naar de vondst van de beelden van het 2^e BDA, ongeloofwaardige informatie vermeldt. De vliegers die betrokken waren bij het 2^e BDA hebben verklaard geen opdracht te hebben gegeven aan de eenheid om de beelden op te slaan. Dat verhoudt zich niet met de opdracht van PD-DOPS om alle feiten boven water te halen. Om dan beelden niet te willen bewaren, strookt niet met deze gegeven opdracht.
104. De Commissie constateert dat de video-opname van het 2^e BDA wel bewaard is gebleven, en gebruikt is door DOPS/J3A voor het opstellen van het Memorandum CDS en daarin melding maakt dat uit het 2^e BDA bleek dat meer nevenschade was ontstaan als gevolg van de *secondary* explosie.

⁵⁴ Ministerie van Defensie, ‘Feitenrelaas naar vondst F-16 videobeelden Hawija’, p. 6 en p.9.

⁵⁵ Rapport alinea 622: De opdracht aan de DOPS-J3A vindt plaats op aandringen van de P-CDS die volgens de PD-DOPS de instructie geeft om ‘alles boven water te halen’, ‘met name ook de cruciale dingen’ zoals de vraag of het targeting-proces goed is verlopen.

⁵⁶ Memorandum CDS, 2016, p. 2

105. De Commissie constateert dat er na de aanval verschillende beelden in Den Haag zijn geweest, ook (delen van) het 2^e BDA. De P-CDS heeft verklaard die 2^e BDA-beelden te hebben gezien en de DOPS/J3A verklaarde bijna zeker te weten dat hij die beelden van het 2^e BDA in Den Haag heeft gezien. Andere Nederlandse militairen in Jordanië en op het CAOC in Qatar, verklaarden deze beelden van het 2^e BDA ter plekke gezien en geïnterpreteerd te hebben. Daarbij verklaarden zij dat er op die 2^e BDA-beelden sprake was van aanzienlijke schade en vernietiging.
106. De Commissie constateert dat de DOPS/J3A bij de montage van de 2 minuten en 17 seconden video betrokken is geweest. Zijn rol bij de montage was om de beelden zo af te dekken dat niet herkenbaar was dat Nederland de aanval had uitgevoerd. Die video is op 3 juni 2015 opgeslagen. Op dat moment is de DOPS/J3A in Den Haag.

HOOFDSTUK 4

ANALYSE VAN MIVD-BRONNEN

Hoofdstuk 4

Analyse van MIVD-bronnen

4.1 Inleiding

107. De Tweede Kamer heeft op 24 april 2025 schriftelijke vragen gesteld aan de minister van Defensie over het Rapport van de Commissie. De Tweede Kamer vroeg onder andere of de minister de uitvraag van de Commissie met betrekking tot de correspondentie tussen de MIVD en de militaire top, alsnog kon honoreren. Ten tijde van het onderzoek werd door Defensie namelijk niet aan dit verzoek van de Commissie voldaan. In beantwoording van de Kamervragen heeft de minister op 9 mei 2025 alsnog een nota van de MIVD aan de CDS over onder andere deelname aan een *targeting cell* binnen OIR, aan de Commissie (grotendeels gederubriceerd) en de Tweede Kamer gezonden. Daarnaast heeft de Commissie op 29 juli 2015 tien documenten over de MIVD ontvangen. Op 25 november 2025, tijdens het afronden van het Addendum, heeft zij nog aanvullende opgevraagde correspondentie tussen de MIVD en de CDS ontvangen. In dit hoofdstuk analyseert de Commissie de nieuw vrijgegeven informatie en vergelijkt die met eerdere bevindingen zoals verwoord in het Rapport.
108. De Commissie had tijdens het onderzoek geconstateerd dat de inlichtingenpositie van Nederland tijdens de voorbereiding van OIR meerdere keren ter discussie werd gesteld, bijvoorbeeld in de debatten tussen kabinet en Tweede Kamer (Rapport paragraaf 5.5.1). Reeds in 2013 is door de Tweede Kamer en het kabinet de wens uitgesproken om te komen tot een betere, zelfstandige inlichtingenpositie. Op het moment van OIR in 2014 is die zelfstandige positie er nog niet. In het Rapport van de Commissie staat daarover: 'In de doctrine Air and Space Operations die de CDS op 18 december 2014 goedkeurt, wordt in het kader van middelen voor Intelligence, Surveillance and Reconnaissance opgemerkt: 'Gevalideerde inlichtingen zijn onontbeerlijk voor succesvolle Strategische en Operationele besluitvorming. Zelfs wanneer Nederland in een coalitie deelneemt aan een operatie, is het niet vanzelfsprekend dat Nederland inzage krijgt in de inlichtingen van haar coalitiepartners. Het is dus essentieel om te beschikken over een eigen inlichtingencapaciteit'. In het gesprek met de Commissie in juli 2022 geeft de MIVD aan dat een eigen inlichtingenpositie op dat moment alleen van toepassing is voor Syrië. In Irak beschikt de MIVD pas vanaf eind 2015 over een eigenstandige positie en dan alleen op strategisch niveau' (Rapport alinea 175).
109. De MIVD stelde tijdens de voorbereiding van OIR bij de CDS aan de orde of integriteit van het targeting-proces wel op orde was. Daar is een goede inlichtingenpositie voor nodig. De MIVD vond dat de Nederlandse bezetting op het commandocentrum CAOC in Qatar niet afdoende in staat was om de Amerikaanse inlichtingen te kunnen wegen en dus niet in staat was om te beoordelen of een te bombarderen doelwit voldeed aan de regels van het humanitair oorlogsrecht (HOR). Het HOR vereist dat het om een militair doelwit gaat en dat zoveel als mogelijk burgerslachtoffers worden voorkomen.
110. In het oorspronkelijke onderzoek constateerde de Commissie dat de Amerikanen tijdens de voorbereiding van OIR verwachtten dat de coalitiepartners voldoende eigen experts inbrachten zowel op juridisch als op inlichtingen-gebied. Eind september 2014 zond Nederland wel één gemandateerde *Red Card Holder* (RCH) naar het CAOC. Dat is de persoon die moet beoordelen of een Nederlandse wapeninzet voldoet aan zowel het HOR als de eigen *Rules of Engagement* (ROE). De RCH kreeg ondersteuning van een verbindingsofficier maar niet van een Intel-officier van de MIVD of een LEGAD. Deze laatste had de *Red Card Holder* met juridisch advies kunnen bijstaan. De Commissie constateerde in haar Rapport ook dat de betrokken militairen op het CAOC in Qatar niet voldoende waren geïnstrueerd hoe de inlichtingen van de *Five-Eyes* gemeenschap⁵⁷ gewogen moesten worden en aan welke criteria moest worden

⁵⁷ Tot de *Five-Eyes* gemeenschap behoren; de Verenigde Staten, Groot-Brittannië, Canada, Nieuw-Zeeland en Australië.

voldaan, wilde Nederland een wapeninzet op basis van informatie van buitenlandse inlichtingendiensten goed kunnen wegen en beoordelen op rechtmatigheid en proportionaliteit. Nederland moest daar werken op basis van vertrouwen in Amerikaanse inlichtingen.

111. Om de discussie tussen de MIVD en de CDS goed te kunnen wegen vroeg de Commissie destijds naar correspondentie, memo's en nota's tussen de MIVD en de CDS over de integriteit van het targetingproces, vanaf het moment dat het gesprek startte over deelname aan OIR (juni 2014) tot en met 31 december 2015. Specifiek vroeg de Commissie naar mailwisselingen:
- Tussen de MIVD en het departement (Bureau SG en/of DJZ) betreffende inlichtingen, targeting capaciteit, inlichtingenondersteuning en integriteit targetingproces in relatie tot de MIVD;
 - Tussen de MIVD en de CDS over dezelfde thema's.
- Over die uitvraag staat in het Rapport: 'Een keer is een uitvraag van de Commissie bij de MIVD geweigerd, omdat de Dienst van mening was dat alle vragen van de Commissie waren beantwoord. De Commissie deelt die mening niet' (Rapport alinea 177).
112. De op 9 mei 2025 door de minister van Defensie vrijgegeven nota van de MIVD getiteld '*Effectieve F-16 inzet boven Irak middels targeting*' was voor de Commissie op 28 mei 2025 aanleiding om bij de heropening van het onderzoek ook de eerder opgevraagde bronnen opnieuw op te vragen. Op 29 juli ontving de Commissie tien documenten en na een reminder pas op 25 november 2025 naast een USB-stick met e-mailwisselingen ook een map met documenten over de inlichtingenbehoefte van het ministerie van Defensie tijdens operatie OIR.
113. In dit hoofdstuk behandelt de Commissie kort het targetingproces om vervolgens de dit keer wel ontvangen bronnen over de MIVD en de CDS te analyseren.

4.2 Integriteit targetingproces

114. Bij targeting gaat het om het zogeheten doelbestrijdingsproces van een wapeninzet, een cyclus die start met het detecteren van een doel en eindigt met het beoordelen van de uiteindelijke wapeninzet. In zes fasen van de cyclus moeten de betrokken leden van de coalitie inlichtingen over het doelwit aanleveren. Deze moeten getoetst worden aan zowel het humanitair oorlogsrecht als de eigen militaire regels (ROE). (Rapport hoofdstuk 10).
115. In de in het Rapport aangehaalde discussie tussen de CDS en de MIVD, ging het de MIVD erom dat Nederland weinig tot geen inzicht zou krijgen in de inlichtingen van de Verenigde Staten. Toch moest Nederland kunnen beoordelen of een wapeninzet voldeed aan het HOR en de eigen ROE, alvorens toestemming aan de wapeninzet te verlenen. Voor die beoordeling was volgens de MIVD andere expertise nodig.
116. Tijdens OIR deelden alleen de gemeenschap van de *Five-Eyes* landen elkaars inlichtingen. Andere coalitiepartners, zoals Nederland, moesten op basis van vertrouwen uitgaan van de juistheid van die inlichtingen om vervolgens daarop hun eigen beoordeling van rechtmatigheid te baseren.

4.3 Analyse MIVD-bronnen

117. De door de Commissie ontvangen documentatie van 29 juli en 25 november 2025 over de inlichtingenbehoefte van het ministerie van Defensie, bleek na analyse verre van compleet. Er ontbraken bij-

- voorbeeld antwoorden of besluiten op bepaalde nota's. De Commissie heeft wél meer achtergrond gekregen over de inlichtingenbehoefte.
118. De Commissie constateert dat de discussie over targeting twee aspecten kende. Ten eerste streefde de leiding van de MIVD al een aantal jaren naar een eigen inlichtingenpositie. Ten tweede wilde de MIVD samen met het toen nog geheten Commando Luchtmacht (CLSK)⁵⁸ een eigen, generieke, nationale *targeting cell* oprichten. Het denken daarover was al in 2013 gestart, vóór *Operation Inherent Resolve*. In een van de documenten staat daarover dat het initiatief er uiteindelijk toe moest leiden dat Nederland met een eigenstandige, permanente *targeting cell* in staat moest zijn (multi)nationale operaties te ondersteunen. Nederland had in onder andere Uruzgan kennis opgedaan met een deelaspect van targeting.⁵⁹ Een *targeting cell* bestaat uit een team specialisten dat helpt met het nomineren van doelen, valideren van inlichtingen en het produceren van targetingfolders. In al die fasen toetst het team van *targeteers* het HOR en de ROE.
119. Bij de start van OIR heeft Nederland zijn inlichtingenpositie nog lang niet op orde. De directeur MIVD concludeerde in de nota van 31 oktober 2014 over de militairen die op hoofdkwartieren van OIR informatie van de Amerikanen moeten wegen, dat zij geen inzicht hadden in de onderliggende data of inlichtingen.⁶⁰ In de ontvangen map met e-mailcorrespondentie trof de Commissie twee voorbeelden aan die betrekking hebben op een ontoereikende Nederlandse intel positie. Een gaat over het toestemming geven aan een wapeninzet in oktober 2014 waarbij een Nederlandse militair in Qatar opmerkt dat hij louter op basis van vertrouwen ervan uit moet gaan dat de berekeningen over de zogeheten *collateral damage estimate* (CDE) kloppen. Hij mag ze niet inzien. De CDE-berekening gebruiken militairen tijdens besluitvorming om te bepalen of de nevenschade bij een aanval, waaronder burgerslachtoffers, in redelijke verhouding staat tot het directe en concrete militaire voordeel van de aanval (proportionaliteit in het HOR).⁶¹ Het andere voorbeeld, gedateerd 5 december 2014, is van een Nederlandse verbindingsofficier en gaat over het delen van inlichtingen tijdens OIR. De Verenigde Staten drongen erop aan dat coalitielanden Intel met elkaar deelden. Over Nederland zei de verbindingsofficier dat Nederland vooralsnog geen informatie gedeeld had met de coalitie. Hij kwalificeerde het niet delen als onwenselijk en schreef dat de coalitiepartners wachtten op Nederlandse input.
120. De nota van de MIVD van 31 oktober 2014 concludeerde dat het nodig was om, in lijn met de wens van de Verenigde Staten, te komen tot *burden sharing* en een *coalition targeting cell* te starten. Het doel was dat de coalitie gezamenlijk doelen nomineert, valideert en targetingfolders produceert. In een eerdere versie van deze nota, namelijk die van 27 oktober 2014, werd aangegeven dat Australië, een *Five Eyes* land, al informeel had aangegeven met Nederland in de *coalition targeting cell* te willen samenwerken. In de nota van 31 oktober werden 5 opties of scenario's genoemd. De scenario's varieerden van het handhaven van de huidige bijdrage op het CAOC, dan veranderde er niets aan de inlichtingenpositie, tot en met het leveren van veel meer inlichtingenexperts, waardoor Nederland kon meewerken aan het nomineren, valideren en aangrijpen van doelen.
121. Op de huidige bijdrage na, vroegen de andere vier scenario's veel extra menskracht van Defensie waaronder de MIVD.
122. De MIVD gaf in november 2014 aan, in de bestaande situatie slechts een beperkte bijdrage te kunnen leveren. Dat betekende dat de dienst slechts context kon geven bij bepaalde onderwerpen en eventuele afwijkingen van het normbeeld kon duiden. De (beoogde) sterkte van een inlichtingenpositie wordt uitgedrukt met een specifieke term en classificatie. Bij de start van OIR was de inlichtingenpositie laag

⁵⁸ Het CLSK heet sinds 1 juli 2025 Commando Lucht- en Ruimtestrijdkrachten (CLRS).

⁵⁹ Conceptnota MIVD Effectieve F-16 inzet boven Irak middels targeting, 27 oktober 2014. Nederland krijgt uiteindelijk een *targeting support cell* in Volkel eind 2019.

⁶⁰ Nota MIVD Effectieve F-16 inzet boven Irak middels targeting, 31 oktober 2014.

⁶¹ Zie voor meer informatie over de CDE en het humanitair oorlogsrecht, het Rapport paragrafen 4.4, 7.4.5 en 10.3.4.

geclassificeerd. Het voorstel aan de CDS was om op te schalen naar een hogere classificatie, waaronder ook data-analyse en bijvoorbeeld het beïnvloeden van activiteiten van de vijand kunnen vallen. Om naar dat niveau te komen pleitte de MIVD voor uitbreiding van de inlichtingencapaciteit, meer financiële middelen en een sterkere betrokkenheid bij de verdere voorbereiding. Een betere inlichtingenpositie vergde volgens deze nota tientallen extra voltijdsbanen en enkele miljoenen euro's.⁶² Bovendien duurde het negen maanden tot een jaar om de juiste mensen op de juiste plek te krijgen, aldus de opsteller, en als de MIVD toch de inlichtingenpositie in Irak wilde versterken zonder uitbreiding van personeel, zou de MIVD tegen verdringingseffecten aanlopen bij andere internationale missies.

123. Het antwoord van de CDS op dit voorstel heeft Defensie niet met de Commissie gedeeld. Wel blijkt uit de aangeleverde documenten dat als de inlichtingenpositie versterkt moest worden, andere internationale missies waar de MIVD bij betrokken was in gevaar zouden komen door verdringingseffecten. Bovendien was de bezetting van *Operation Inherent Resolve* al vastgelegd in de Artikel 100-brief van 24 september 2014. In die Artikel 100-brief staat over de geschiktheid van de manschappen en de aantallen: *'De voorziene eenheden zijn geschikt en beschikbaar. (...) Nederland stelt zes operationele F-16's en 250 militairen beschikbaar, evenals maximaal 130 militairen ten behoeve van training, voor de duur van maximaal twaalf maanden'*.⁶³ Bij deze aantallen zijn MIVD-mensen inbegrepen. De wens om de inlichtingenpositie tijdens OIR uit te breiden kon door het gestelde aantal militairen uit de Artikel 100-brief niet ingewilligd worden.
124. De Commissie heeft in haar Rapport geconstateerd dat een aantal MIVD-medewerkers in Irak wel in de loop van 2015 startte, maar pas medio mei 2016 actief werd op het CAOC waar de wapeninzetten beoordeeld worden. Toen raakte de MIVD bij het targetingsproces betrokken met de toetreding tot de *Coalition Target Development Cell* (Rapport alinea 317).

4.4 Deelbevindingen

125. De inlichtingenpositie van Nederland was bij de start van OIR nog lang niet op orde, constateert de Commissie. Indien Nederland een wapeninzet wilde uitvoeren die tot stand was gekomen met Amerikaanse inlichtingen, vertrouwde Nederland die inlichtingen. Dus de toetsing van de wapeninzet aan het humanitair oorlogsrecht én de eigen militaire regels geschiedde op basis van vertrouwen.
126. De MIVD heeft de ontoereikende Nederlandse inlichtingenpositie nadrukkelijk onder de aandacht gebracht van de hoogste militair, de CDS. De door de MIVD nodig geachte verbetering van de inlichtingenpositie om betere en meer inlichtingenexpertise in te zetten op het CAOC, zijn pas veel later tijdens OIR, medio 2016, mondjesmaat gerealiseerd.
127. De Commissie constateert dat er meerdere inspanningen zijn ondernomen door de MIVD samen met het CLSK om de kennis en kunde van het targetingsproces te verbeteren onder andere door het oprichten van een *targeting cell*. Die inspanningen waren nog lang niet gerealiseerd toen operatie OIR begon. De *targeting support cell* kwam er in 2019.
128. De inspanningen om vanaf het begin een beter targetingsproces in Irak in te richten, kon door het maximum aantal militairen dat in de Artikel 100-brief was vermeld, niet gerealiseerd worden en zonder uitbreiding van personeel zou de MIVD tegen verdringingseffecten bij andere internationale missies aanlopen.

⁶² Nota ondersteuning missie Irak door MIVD aan CDS d.d. 25 november 2014.

⁶³ Kamerstukken II, 2014/15, 27925-506, p 8.

HOOFDSTUK 5

HERNIEUWDE
BEVINDINGEN,
CONCLUSIES EN
AANBEVELINGEN

Hoofdstuk 5

Hernieuwde bevindingen, conclusies en aanbevelingen

5.1 Inleiding

129. De Commissie besloot tot het heropenen van het onderzoek omdat na publicatie van haar Rapport in januari 2025 bleek dat de video-opnamen van het 2e BDA wél bestonden. Ze werden eind maart 2025 deels afgedekt op de Defensie site openbaar gemaakt. Na het bekijken van deze video-opnamen van het 2e BDA heeft de Commissie ook nog andere bronnen opgevraagd. In dit laatste hoofdstuk beantwoordt de Commissie de gestelde vragen uit hoofdstuk 1:

- a. Leveren de nieuwe bronnen nieuwe feiten op en andere inzichten?
- b. Hebben deze andere feiten en inzichten gevolgen voor de door de Commissie gestelde bevindingen, conclusies en aanbevelingen in haar eerder uitgebrachte Rapport?

In de volgende paragrafen en subparagrafen behandelt de Commissie de nieuwe feiten en bevindingen en in paragraaf 3 de conclusies en aanbevelingen.

5.2 Nieuwe feiten en inzichten

5.2.1 Video-opnamen 1^e en 2^e BDA

130. Nadat de video-opnamen van het 2^e BDA waren ontvangen, wilde de Commissie ook alle video-opnamen van het 1^e BDA zien en heeft die vervolgens opgevraagd. De video-opnamen van het 1^e BDA en de video-opnamen van het 2^e BDA hebben nieuwe feiten en inzichten voor de Commissie opgeleverd.

131. Op de nieuw ontvangen video-opnamen van het 1^e BDA en op de video-opnamen van het 2^e BDA zijn veel meer, voor de Commissie, nieuwe beelden te zien. Destijds heeft Defensie aan de Commissie alleen een gemonteerde video van 2 minuten en 17 seconden laten zien. De Commissie moest voor de inzichten van de gevolgen van de wapeninzet indertijd vooral varen op het Amerikaanse BDA.

132. De nieuwe video-opnamen geven een veel betere indruk van de wijze waarop de wapeninzet is verlopen en welke gevolgen dit heeft gehad. De Commissie neemt op de Nederlandse beelden waar, dat de schade mede door de schokgolven van het bombardement, enorm groot is; de industriële zone is compleet weggevaagd, niet louter het industriecomplex waar het doelwit lag. De schade en vernietiging zijn nog beter te zien op de opnamen van het 2^e BDA. Die beelden geven duidelijk extra informatie over de omvang van de schade en vernietiging. Zo blijkt niet alleen dat de gebouwen in de industriële zone zijn weggevaagd, maar op de beelden is ook zichtbaar dat een deel van de naastgelegen woonwijk is vernietigd en zwaar beschadigd. Ook andere woonwijken zijn beschadigd en gebouwen zijn vernietigd.

133. De Commissie heeft ook geconstateerd dat de minister van Defensie op 9 juni 2015 de gemonteerde beelden heeft gezien van de 2 minuten en 17 seconden video. Daardoor heeft ook de minister videofragmenten van het 1^e en 2^e BDA gezien. De Commissie constateert dat de beelden van het 2^e BDA, of delen van het 2^e BDA, al een aantal dagen eerder - namelijk een dag na de aanval - in Den Haag zijn geweest. De P-CDS heeft verklaard die 2^e BDA-beelden te hebben gezien en de DOPS/J3A verklaarde bijna zeker te weten dat hij die beelden van het 2^e BDA in Den Haag heeft gezien.

134. Ook op grond van de rol die de DOPS/J3A heeft gespeeld bij de montage om militaire gegevens over Nederland af te dekken, is de Commissie van mening dat er beelden van het 1^e en 2^e BDA direct na de

aanval in Den Haag zijn geweest. De montage van de 2 minuten en 17 seconden video met beelden van het 1^e en het 2^e BDA, was in de avond van 3 juni 2015 klaar en is toen digitaal opgeslagen in een map. De DOPS/J3A was op dat moment in Den Haag.

135. Defensie heeft in 2022 verklaard dat de video-opnamen van het 2^e BDA waren 'overschreven' omdat die beelden geen nieuwe informatie zouden bevatten. Die verklaring vindt geen steun bij direct betrokken Nederlandse militairen die allen direct na de aanval in 2015 die video-opnamen van het 2^e BDA hebben gezien op de luchtmachtbasis in Jordanië en op het CAOC in Qatar. Meerderen van hen verklaarden bij de Commissie dat de schade op die beelden van het 2^e BDA-beelden 'enorm groot' en 'vrij aanzienlijk' was, ook in de bewoonde gebieden. De Commissie bevestigt, na het analyseren van het 2^e BDA, deze waarnemingen. De mededeling van het ministerie van Defensie aan de Commissie, dat de beelden van het 2^e BDA geen nieuwe inzichten hebben opgeleverd ten opzichte van de beelden van het 1^e BDA, valt niet te rijmen met de verklaringen van betrokkenen en de analyse van de Commissie. Het ministerie van Defensie blijft tot en met 2025 aan toe, de relevantie van de beelden van het 2^e BDA ontkennen. Terwijl de Commissie deze beelden als een cruciale bron beoordeelt die betrokken had moeten worden bij de invulling van het *After Action Report*, geeft het ministerie van Defensie zelf in 2025 opnieuw weinig geloofwaardige informatie over het 2^e BDA in het 'Feitenrelaas naar vondst F-16 videobeelden Hawija'. Daarin wordt beweerd dat degenen die de 2^e BDA-vlucht destijds maakten, die beelden als niet relevant bestempelden en dat geen van beide vliegers opdracht heeft gegeven om de beelden op te slaan. De Commissie constateert dat dit in tegenspraak is met de hierboven aangehaalde collegae in Jordanië en op het CAOC. Bovendien, oordeelt de Commissie, is het niet willen bewaren in strijd met de verordening van de PD-DOPS om alle feiten over de nachtaanval boven water te halen. Daarbij zijn de beelden wél bewaard gebleven en gebruikt voor het Memorandum CDS om de nevenschade te duiden.

5.2.2 Inlichtingenpositie en MIVD

136. De nieuw ontvangen bronnen over de discussie tussen de MIVD en de CDS over de integriteit van het targetingproces bij aanvang OIR, heeft de Commissie meer context gegeven over het ontstaan van die discussie en de afloop daarvan.
137. De Commissie constateert dat al voor aanvang van OIR, de MIVD samen met het CLSK het targetingproces onder de aandacht heeft gebracht van de CDS. Vanaf 2013 zijn er meerdere inspanningen ondernomen door de MIVD samen met het CLSK, om de Nederlandse kennis en kunde van het targetingproces te verbeteren, onder andere door het oprichten van een *targeting cell*. Die inspanningen waren nog lang niet gerealiseerd toen OIR begon. Er kwam pas een *targeting support cell* in 2019. Voor aanvang van OIR heeft de MIVD wel een plan ingediend bij de CDS om de inlichtingencapaciteit in Irak te verbeteren. De MIVD wilde de sterkte van de inlichtingenpositie verhogen. Die sterkte wordt uitgedrukt met een specifieke term en classificatie. Tijdens OIR was de classificatie laag. Het plan was die te verhogen waardoor er niet louter context kon worden gegeven bij bepaalde onderwerpen en eventuele afwijkingen van het normbeeld. Met de hogere classificatie vindt ook data-analyse plaats of kunnen activiteiten van bijvoorbeeld de vijand beïnvloed worden.
138. De Commissie constateert dat die verbeterde inlichtingenpositie en een beter targetingproces door Defensie niet gerealiseerd konden worden door het al afgesproken maximum aantal militairen, zoals in de Artikel 100-brief vermeld, en door verdringingseffecten bij de MIVD zelf bij andere internationale missies.

5.2.3 Archivering

139. De zoektocht naar de video-opnamen van het 2^e BDA leverde voor de Commissie ook nieuwe beelden van het 1^e BDA op. De Commissie noemde in het Rapport de archivering nog 'slordig'. Dit keer spreekt de Commissie over wanorde in het archief van Defensie. Zo zijn video-opnamen wel bewaard en beschikbaar geweest, ook voor de Commissie, maar niet aangeleverd omdat die niet vindbaar bleken te zijn.
140. Pas na een onderzoek door de Defensiestaf gecontroleerd door de Auditdienst Rijk over de staat van de archivering bij Defensie over de missie in Afghanistan, is het ministerie gestart met het Programma Defensie Open op Orde. Naast Afghanistan zijn sinds 2024 ook andere missies geïnventariseerd en toegankelijk gemaakt door de Dienst Missie Informatie en het SIB.
141. Uit het Defensiestaf onderzoek en het onderzoek van de Auditdienst Rijk bleek dat militairen zich niet aan de procedure hielden hoe er om moest worden gegaan met missie-informatie of er eigen interpretaties op nahielden wat missie-informatie was. Dit had als gevolg dat missie-informatie bij terugkomst in Nederland niet meteen werd afgeleverd bij het SIB in Rijswijk. Datadragers met missie-informatie lagen op meerdere locaties opgeslagen en werden niet op de juiste wijze bewaard. De Commissie constateert dat dit ook van toepassing is voor de missie van OIR waaronder ATF-ME-3. Grote delen van die missie-informatie werden niet afgeleverd bij het SIB. Volgens het SIB ontbreken er nog steeds ATF-ME-3 documenten in het archief.
142. Ook beweerden ambtelijke en militaire vertegenwoordigers van Defensie dat het archief van ATF-ME bij het NIMH was afgeleverd. Dit blijkt nooit het geval te zijn geweest.
143. Pas in het jaar 2024 zijn alle video-opnamen van *Operation Inherent Resolve*, waaronder de video-opnamen van het 1^e en het 2^e BDA, vanaf 27 september 2024, doorzoekbaar gemaakt door Dienst Missie Informatie en op 24 november 2024 overgedragen aan het Semi-Statistisch Informatiebeheer, het archief van Defensie. Op dat moment liep het onderzoek van de Commissie nog. Terwijl de Dienst Operatiën van het ministerie van Defensie en het SIB al sinds 2021 wisten dat de Commissie herhaaldelijk om die video-opnamen had gevraagd. Desondanks heeft niemand van Defensie de moeite genomen of de alertheid gehad om de Commissie van deze zogeheten sleepnetacties op de hoogte te brengen.
144. De Commissie plaatst twee kanttekeningen bij de inhoud van twee opeenvolgende brieven van de minister van Defensie over de verloren gewaande video van het 2^e BDA. Ten eerste staat in de brief aan de Tweede Kamer op 27 maart 2025 dat de beelden gevonden zijn als gevolg van een zoekslag naar aanleiding van een vraag van de minister: *'Op basis van vragen van de Volkskrant heb ik afgelopen zondag 23 maart jl. intern gevraagd om meer informatie over deze F16-beelden en het niet kunnen traceren hiervan. Dit heeft geleid tot een nadere zoekslag waarin deze beelden in de afgelopen 24 uur toch gevonden zijn.'*⁶⁴ Echter twee weken later, op 11 april 2025, geeft de minister een andere reden van die zoekslag, namelijk de lopende rechtszaak van de nabestaanden tegen de Staat: *'Als onderdeel van een bredere zoekslag die werd uitgevoerd in het kader van de lopende rechtszaak, werden op 26 maart jl. vervolgens de videobeelden aangetroffen.'*⁶⁵ De tweede kanttekening die de Commissie plaatst bij de mededeling van de minister is dat gemeld wordt dat het gaat om een recente vondst, namelijk in maart 2025. Dit terwijl de video van het 2^e BDA al sinds november 2024 letterlijk voorhanden was en het dus voor de hand had gelegen deze video aan de Commissie te overhandigen.

⁶⁴ Brief minister van Defensie aan de Voorzitter van de Tweede Kamer, 27 maart 2025 betreffende: Videobeelden Nederlandse wapeninzet Hawija 2-3 juni 2015.

⁶⁵ Brief minister van Defensie aan de Voorzitter van de Tweede Kamer, 11 april 2025 betreffende: F-16 videobeelden Hawija en missie-archivering.

5.3 Aangescherpte conclusies en aanbevelingen

5.3.1 Video-opnamen 1^e en 2^e BDA

145. Het onthouden aan de Commissie van de originele video-opnamen van het 1^e en 2^e BDA heeft de waarheidsvinding over de aanval in Hawija belemmerd. Op deze beelden was veel meer te zien dan op de beperkte videomontage.
146. Na het beoordelen van de nieuwe videobeelden concludeert de Commissie dat het op basis van de Nederlandse video-opnamen van het 1e en het 2e BDA, voor alle betrokken militairen, ambtenaren en de minister duidelijk moet zijn geweest dat het uiterst onwaarschijnlijk was dat er géén burgers waren gedood bij de aanval in Hawija.
147. De minister van Defensie had op grond van de gemonteerde beelden die zij te zien kreeg, waaronder videofragmenten van het 1e en 2e BDA, minder afwachtend moeten zijn. Zij had de Tweede Kamer vertrouwelijk moeten informeren. Zowel de minister als de ambtelijke en militaire top verscholen zich echter achter lopende onderzoeken van de Amerikanen, die zowel in juni 2015 als in januari 2016 burgerslachtoffers respectievelijk geloofwaardig en aannemelijk achtten.⁶⁶
148. De Commissie concludeert dat het *After Action Report* van de wapeninzet in Hawija op grond van zowel het 1^e als het 2^e BDA naar waarheid opgemaakt had moeten worden. Op grond van de nagenoeg totale vernietiging van de industriële zone en de zichtbare schade en vernietiging van een deel van de woonwijken had het vermoeden van burgerslachtoffers opgenomen moeten worden. Dat is ook conform CDS-Aanwijzing 301. De detachementscommandant heeft dit nagelaten. De regel vanuit het Openbaar Ministerie is dat als er door een wapeninzet burgers zijn gedood of ernstig verwond, dit vermeld wordt in het *After Action Report*. Dat moet ook bij vermoedens van burgerslachtoffers. Ook als op een later moment dan het *After Action Report* duidelijk wordt dat er mogelijk sprake is van nevenschade met ernstige gevolgen, lees: burgerslachtoffers, dan moet het ministerie van Defensie het OM hierover onverwijld verwittigen. Dat is in de zaak Hawija pas acht maanden later gebeurd.⁶⁷ Daardoor startte het OM veel te laat met een feitenonderzoek naar de wapeninzet in Hawija.
149. De minister en de militaire en ambtelijke top gaven geen openheid over het (vermoeden) van burgerslachtoffers en namen een passieve houding aan.
150. De Commissie beveelt de militaire en ambtelijke top aan om bij (vermoedens van) burgerslachtoffers tijdens missies de minister van Defensie niet alleen direct én volledig te informeren maar daar ook gevolg aan te geven. De minister van Defensie moet vervolgens over (vermoedens van) burgerslachtoffers meteen het parlement informeren, desnoods vertrouwelijk.

5.3.2 Inlichtingenpositie

151. De Commissie ziet in de nieuw ontvangen bronnen met betrekking tot de MIVD haar conclusie uit het Rapport, dat de Nederlandse inlichtingenpositie bij de inzet in Irak structureel tekortschoot, bevestigd. Het Nederlandse detachement ATF-ME was bij gebrek aan voldoende eigen inlichtingencapaciteit,

⁶⁶ Alle betrokken departementen zijn in het SMO van 4 juni 2015 geïnformeerd over de aanval en de mogelijke burgerslachtoffers. De minister van Buitenlandse Zaken kreeg een spoedbulletin over de aanval waarin ook de mogelijke burgerslachtoffers werden genoemd (Rapport alinea 546 en 549).

⁶⁷ Defensie kreeg na lang aandringen het AR 15-6 in handen. Het was op 25 september 2015 klaar en pas op 22 januari 2016 aan Nederland overhandigd. Een AR 15-6 onderzoek beoordeelt vooral of er iets mis is gegaan in het targeting-proces zelf. In dit bewuste AR 15-6 onderzoek is tevens de conclusie getrokken dat burgerslachtoffers aannemelijk waren. Het eerdere Amerikaanse CCAR-onderzoek direct na de aanval in 2015 sprak van geloofwaardig.

onvoldoende toegerust om de legitimiteit van een wapeninzet zelfstandig te kunnen beoordelen aan de hand van het humanitair oorlogsrecht en de eigen militaire regels.

152. Om tot een versterkte inlichtingenpositie te komen, beveelt de Commissie aan om te laten beoordelen of de MIVD anno 2026 wel voldoet aan de hogere classificatie wat betreft de inlichtingenpositie. Die classificatie maakt het mogelijk om zo volwaardig mogelijk te kunnen optreden in internationale coalities.

5.3.3 Waarheidsvinding en informatieplicht

153. Over de wijze van verstrekken van informatie door Defensie, oordeelt de Commissie dat die moeizaam en traag is geweest en niet proactief. Maar bovenal concludeert de Commissie dat Defensie een gebrek aan bereidheid heeft getoond om, ondanks herhaalde verzoeken, relevante informatie voor de waarheidsvinding door de Commissie aan te leveren. Defensie heeft relevante bronnen onthouden en omtrent de aanwezigheid van informatie onjuiste mededelingen gedaan. Door deze houding heeft Defensie de wens van de Tweede Kamer om een onderzoek te doen naar de luchtaanval in Hawija, bemoeilijkt en het onderzoek van de Commissie onnodig lang laten duren.
154. De Commissie concludeert bovendien dat alle originele video-opnamen van het 1^e BDA en het 2^e BDA gedurende de hele onderzoeksperiode van de Commissie aanwezig waren en sinds november 2024 geïnventariseerd en gemakkelijk doorzoekbaar zijn gemaakt.
155. De Commissie concludeert derhalve dat er sprake is geweest van belemmering van waarheidsvinding door ambtenaren en militairen van het ministerie van Defensie.
156. Om waarheidsvinding mogelijk te maken beveelt de Commissie aan om bij een voorbereiding van een missie, militairen actief te informeren over de wijze van archivering en aflevering bij het Semi-Statistisch Informatiebeheer in Rijswijk. Ook beveelt de Commissie aan om interne regelgeving, over wat tot missie-informatie behoort die gearchiveerd moet worden, specifiek op papier te zetten.
157. De Commissie beveelt aan om het project Open Overheid bij Defensie in 2026 goed te evalueren of de missiearchivering nu wel op orde is.
158. Het ministerie van Defensie heeft bovendien in strijd met de Rijks Archiefwet gehandeld. Defensie heeft niet voldaan aan het gestelde in de Memorie van Toelichting van die wet: *'Zonder goed geordende en toegankelijke archieven zijn bestuurlijke zorgvuldigheid en continuïteit loze begrippen en is een goede democratische controle op het bestuur vrijwel onmogelijk.'*
159. Een gedegen archivering en een betrouwbare informatieverstrekking zijn onmisbare voorwaarden om te kunnen voldoen aan artikel 68 van de Grondwet. In artikel 68 is het belangrijke staatsrechtelijke beginsel vastgelegd dat het kabinet tegenover de Staten-Generaal de verplichting heeft inlichtingen te verstrekken. De inlichtingenplicht van ministers en staatssecretarissen tegenover de Staten-Generaal vloeit voort uit de verantwoordingsplicht die in het parlementair stelsel ligt opgesloten. Het parlement kan zijn controletaak niet uitvoeren indien het niet over de daarvoor noodzakelijke informatie beschikt.⁶⁸ In het geval van Hawija heeft het parlement jarenlang gevraagd naar de oorzaak van de burgerdoden door het bombardement. Door de wijze waarop het ministerie van Defensie is omgegaan met essentiële informatie over de wapeninzet in Hawija, is de waarheidsvinding door de Commissie aanzienlijk bemoeilijkt. De Commissie vindt het nog zorgelijker dat de wijze van opereren van het ministerie van Defensie ertoe heeft geleid dat daardoor een goede democratische controle door de Tweede Kamer op ontoelaatbare wijze is belemmerd.

⁶⁸ Kamerstukken II, 28362, nr.2: Reikwijdte van artikel 68 Grondwet, Vergaderjaar 2001-2002, p 1 .

BIJLAGE

Commissie van Onderzoek Wapeninzet Hawija

Ministerie van Defensie
T.a.v. minister R.P. Brekelmans
secretariaatminister@mindef.nl

Den Haag, 2 april 2025

Geachte heer Brekelmans,

Op 27 maart jl. heeft u de Tweede Kamer geïnformeerd over het bestaan van de F-16 beelden (tweede Battle Damage Assessment) gemaakt in de ochtend van 3 juni 2015, na de aanval op Hawija. Deze beelden zijn zoals u schrijft, aangetroffen in een systeem op de vliegbasis Leeuwarden.

De Commissie van Onderzoek Wapeninzet Hawija heeft na bronnenonderzoek waarin het bestaan van de tweede BDA werd benoemd, vervolgens anderhalf jaar lang meermalen bij uw departement verzocht deze beelden aan de Commissie te overhandigen. In ons rapport staat beschreven dat uw departement uiteindelijk op 16 november 2022 aan de Commissie laat weten: *“Deze beelden zijn er niet.”* en *“Die beelden gaven geen nieuwe inzichten ten opzichte van de eerdere BDA, zijn derhalve beoordeeld als niet relevant om te bewaren en de data is de volgende dag weer overschreven.”* Wij beschrijven in het rapport dat meerdere militairen verklaren wel degelijk deze videobeelden direct na het maken van de tweede BDA te hebben gezien, ook in Den Haag.

De Commissie is uiterst onaangenaam getroffen door deze gang van zaken, omdat een cruciale bron is achtergehouden. Het doel van de Commissie was immers om een reconstructie van de feiten te maken om tot waarheidsvinding te komen over het bombardement in de industriële zone waarbij tenminste 70 burgerslachtoffers zijn gevallen.

Op maandag 31 maart jl. heeft de Commissie op het ministerie van Defensie de beelden van de tweede BDA bekeken.

De Commissie heeft kunnen constateren dat op deze opname, die overdag en bij helder weer is gemaakt, duidelijk te zien is wat de impact is geweest van de aanval op zowel de industriële zone als de naastgelegen woonwijken; de industriële zone is compleet weggevaagd, niet louter het industriecomplex waar het doelwit lag. Van de meest naastgelegen woonwijk is een deel vernietigd en zwaar beschadigd en er is schade aan de omringende woonwijken.

Op basis van deze beelden oordeelt de Commissie dat de hoofdconclusie over het gebrek aan inlichtingen en de bewuste risico's die zijn aangegaan met het bombardement ongewijzigd blijft. De Commissie scherpt evenwel verschillende overige conclusies aan:

Commissie van Onderzoek Wapeninzet Hawija

After Action Report

De Commissie concludeert in haar rapport dat het After Action Report (AAR) over burgerslachtoffers onvolledig is geweest. De detachementcommandant, zo staat beschreven, heeft in het AAR van de aanval het vermoeden van burgerslachtoffers niet opgenomen omdat zolang er geen “hard bewijs” is (hij bedoelt daarmee zichtbare doden) dat niet nodig is. Volgens hem moeten in het AAR alleen feitelijkheden worden vermeld. Ook heeft de Commissie geconstateerd dat de detachementscommandant niet op de hoogte was dat ook vermoedens van burgerslachtoffers in het AAR ingevuld hadden moeten worden. Dat vermoeden had hij wel gemeld aan de Directie Operaties in Den Haag maar dus niet vastgelegd in het AAR.

Volgens de detachementscommandant geven de beelden van deze tweede BDA evenmin de gewenste duidelijkheid. Hij verklaarde bij de Commissie dat hij niet de conclusie durft te trekken “[...] dat de woongebieden zwaar getroffen waren.”

De Commissie heeft na het zien van de beelden van de tweede BDA kunnen vaststellen dat de woonwijken wel degelijk zwaar zijn getroffen en trekt om die reden een aanvullende conclusie.

Uit de beelden blijkt dat de gebouwen in de industriële zone zijn weggevaagd. Op de beelden is ook zichtbaar dat een deel van de naastgelegen woonwijk is vernietigd en zwaar beschadigd is. Ook andere woonwijken zijn beschadigd en gebouwen zijn vernietigd. Alleen al daarom had de detachementscommandant het vermoeden van burgerslachtoffers naar waarheid in het AAR moeten invullen.

OM

In het rapport staat beschreven dat voor het OM van belang is dat het AAR alle informatie over een missie bevat. Op grond daarvan kan het OM besluiten om al dan niet tot een onderzoek over te gaan. Het AAR van Hawija komt op 29 juni 2015 bij het OM binnen. Omdat in het rapport alleen melding wordt gemaakt van aanzienlijke schade aan diverse gebouwen en burgerslachtoffers niet worden genoemd, geeft dat voor het OM op dat moment geen aanleiding tot het instellen van nader onderzoek.

De Commissie concludeert na het zien van de beelden dat, als het AAR naar waarheid was opgemaakt door de vermoedens van burgerslachtoffers op te nemen en de zichtbare schade en vernietiging van een deel van de omliggende woonwijk te noemen, het OM direct een onderzoek had ingesteld.

Intern memo aan de CDS

Na binnenkomst van het AR 15-6 onderzoeksrapport start bij het ministerie van Defensie op 22 januari 2016 een intern, niet formeel onderzoek. Dit interne, niet formele, onderzoek heeft een doorlooptijd van 5 maanden en wordt op 30 juni 2016 in de vorm van een intern memorandum aan de CDS aangeboden.

Het memo vermeldt dat uit de tweede BDA bleek “dat er meer nevenschade was ontstaan dan verwacht als gevolg van de secondary explosions. Op basis van de tweede Nederlandse

Commissie van Onderzoek Wapeninzet Hawija

BDA was de exacte omvang van deze nevenschade op dat moment nog niet exact duidelijk en werd deze geschat op enkele tientallen gebouwen in het industriecomplex binnen welke de VBIED-fabriek zich bevond."

De Commissie concludeert na het zien van de beelden van de tweede BDA dat het intern memorandum een onjuiste weergave geeft van de impact van de aanval en de onjuiste beschrijving van de detachementcommandant uit het AAR overneemt in plaats van zich te baseren op videobeelden van de tweede BDA. Daarom oordeelt de Commissie dat het ministerie van Defensie een onjuiste beoordeling heeft gegeven van de impact van het bombardement.

Waarheidsvinding

De motie-Belhaj, die de aanleiding vormt voor de instelling van de Commissie, wijst erop dat *'waarheidsvinding in deze casus een moeizaam proces is geweest en transparantie over burgerslachtoffers ontoereikend was'*.

In de verantwoording van het rapport staat beschreven dat de medewerking van het ministerie van Defensie aan de Commissie bij de uitvraag van documenten op verschillende momenten, bijvoorbeeld de tweede BDA en de correspondentie tussen MIVD en militaire top, te wensen overliet.

De Commissie oordeelt dat het ministerie van Defensie onvoldoende medewerking heeft verleend om op deze punten tot waarheidsvinding te komen. De Commissie oordeelt dat het ministerie van Defensie de Commissie bovendien onjuist heeft geïnformeerd over het bestaan van de tweede BDA. Of hier sprake is van bewust of onbewust handelen, kan de Commissie op zo een korte termijn niet achterhalen.

De Commissie buigt zich nog over de vraag op welke wijze deze aanvullende conclusies hun beslag krijgen in het rapport. De Commissie behoudt zich het recht voor om nog nadere conclusies te trekken, maar vindt het van belang u op dit moment vóór de technische briefing van 3 april a.s. op de hoogte te stellen van deze aangescherpte conclusies.

Extern onderzoek

U heeft aangekondigd dat u een intern en extern onderzoek laat uitvoeren naar waarom deze beelden nu pas zijn getraceerd. Het externe onderzoek schrijft u, richt zich op de vraag waarom dit videobeeld niet eerder is aangetroffen. De Commissie is van mening dat dit externe onderzoek zich niet dient te beperken tot een archiefonderzoek, maar zich ook moet buigen over de vraag wat er met de beelden is gebeurd na het maken van de tweede BDA. De Commissie acht het in ieder geval verstandig dat een instantie die dit onderzoek uitvoert de bevoegdheid heeft om een aantal betrokken militairen hierover onder ede te laten verklaren. Uiteraard kunnen daarbij de in het rapport aangehaalde verklaringen van verschillende bij de missie betrokkenen, gebruikt worden.

De Commissie is in ieder geval bereid advies te geven over uitgangspunten, randvoorwaarden en opzet van dit externe onderzoek.

Commissie van Onderzoek Wapeninzet Hawija

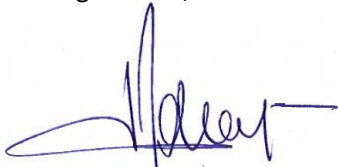
Tot slot nog een enkele opmerking over uw brief 'videobeelden Nederlandse wapeninzet Hawija 2-3 juni 2015' van 27 maart jl. aan de Tweede Kamer.

De Commissie adviseert en vraagt u hierbij nadrukkelijk de video gederubriceerd, openbaar aan de Tweede Kamer te tonen omdat transparantie en waarheidsvinding zo daadwerkelijk in de praktijk worden gebracht.

Daarnaast treft het de Commissie zeer dat op dit cruciale punt de waarheid niet eerder aan het licht is gekomen. Het was om die reden passend geweest als daar op in de brief van 27 maart jl. nader was ingegaan. Het gaat immers om het belang van waarheidsvinding en correcte informatievoorziening die de grondslag vormen van deze onafhankelijke Commissie van onderzoek.

Tijdens het gesprek met de Vaste Commissie voor Defensie op 27 maart jl. hebben Tweede Kamerleden de Commissie gevraagd of de conclusies van de Commissie naar aanleiding van de beelden worden aangepast. Wij hechten eraan dat u een afschrift van deze brief vóór de technische briefing van 3 april a.s. aan de Tweede Kamer zendt.

Hoogachtend, namens de Commissie van Onderzoek Wapeninzet Hawija

Winnie Sorgdrager
Voorzitter

